

خانه‌ای بروی آب

پژوهشی جامع در باب میغه محرمیت
و ازدواج موقت در ایران - ۱۳۹۶

پژوهشی از : کامیل احمدی

kameelahmady.com

” بارداری در دوره عقد بود. الان بچه م ۷ ماهه ست. رابطه کامل داشتیم دیگه.

بچه که به دنیا اومد، شاید درسم رو ادامه بدم. شوهرم گفته مشکلی نیست.

الان مشکل اینه که خونه مادر شوهرم هستیم. هرچی بگن، باید بگیریم چشم.

شوهرم کار داره ولی چون سنش کمه، گفتن تا چند سال با اونا زندگی کنیم“

نوجوان ۱۶ ساله ساکن تهران

فهرست مطالب

سپاسگزاری	أ
چکیده	د
پیشگفتار	ه
فصل اول: کلیات تحقیق	۱
مقدمه	۲
۱-۱. رفتارهای جنسی در فرهنگ غربی و اسلامی	۲
۱-۲. ازدواج در ایران	۳
۲-۱. پیشینه تاریخی صیغه	۸
۲-۲. بررسی دینی و فقهی صیغه	۸
۲-۲-۱. مشروعیت از دیدگاه اهل تشیع	۹
۲-۲-۲. تحریم صیغه از دیدگاه اهل سنت	۱۰
۲-۳. بررسی حقوقی صیغه	۱۰
۲-۳-۱. ارکان متعه	۱۰
۲-۳-۲. احکام متعه	۱۱
۲-۳-۳. سن دختر و اذن ولی در ازدواج موقت / صیغه محرمیت	۱۲
۲-۴. تبیین اجتماعی متعه	۱۳
فصل سوم: یافته های میدانی پژوهش	۱۴
۳-۱. روش تحقیق	۱۵
۳-۲. یافته های میدانی	۱۶
فصل چهارم: نتیجه گیری و ارائه راهکارها	۲۴
۴-۱. جمع بندی	۲۵
۴-۲. راهکارها	۲۶

در یک سال و نیم گذشته، بیشتر وقت خود را به این مطالعه اختصاص دادم تا عطش درونی‌ام را برای دستیابی به دانشی عمیق‌تر در خصوص ازدواج موقت و صیغه محرمیت و عوامل تشدیدکننده و تسهیل‌کننده آن در ایران را فروشانم. این دوره سفری شگرف و سرشار از یادگیری برای من در هر دوی زمینه‌های فردی و کاری بوده است. دغدغه‌مندی جدی درباره موضوع این پژوهش، محرکی قوی بود که در تکمیل و انجام این تحقیق به من کمک کرد. این متن ۲۵ صفحه‌ای خلاصه کوتاهی است از پژوهش جامعی که در کنار تیمی کوشا و بااستعداد درباره ازدواج موقت و صیغه محرمیت در ایران انجام داده‌ام. متن کامل این تحقیق که دربردارنده تمام مراحل پژوهش کتابخانه‌ای و میدانی، به‌روزترین آمارها، تحلیل‌های کمی و کیفی و راهکارهاست، هم‌اکنون در روند چاپ قرار دارد و در آینده‌ای نه‌چندان دور توسط نشر شیرازه در دسترس خوانندگان قرار خواهد گرفت.

انگیزه مطالعه درباره صیغه و صیغه محرمیت در ایران از پژوهش‌های قبلی‌ام در خصوص ازدواج زودهنگام کودکان^۱ و ختنه زنان^۲ در ایران که به دو زبان فارسی و انگلیسی منتشر شده است، سرچشمه می‌گیرد. ایده اولیه این پژوهش در طول سال‌های مطالعه‌ام درباره ازدواج زودهنگام کودکان در برخی نواحی روستایی ایران شکل گرفت. در آنجا شاهد ازدواج کودکان بودم و دریافتم که دو مسئله ازدواج زودهنگام کودکان و ختنه زنان در ایران با یکدیگر مرتبطند و به نظر می‌رسد مصداق‌های خشونت هستند که گاه به طور توأمان علیه زنان اعمال می‌شوند. در حین کار میدانی درباره ختنه زنان در ایران که در چهار استان (آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و هرمزگان) با بیشترین شیوع ختنه زنان انجام شد، متوجه شدم که تعداد زیادی از شرکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها، کسانی هستند که در سنین بسیار کم ازدواج کرده‌اند. با شمار زیادی از دختران و پسران کم سن و سال مواجه شدم که در جایگاه مادری/پدری و زن/شوهری قرار داشتند. کشف این پدیده، مرا برانگیخت که درباره ازدواج زودهنگام کودکان بیشتر تحقیق کنم و به این پرسش پاسخ دهم که آیا ارتباطی بین این دو پدیده وجود دارد یا نه. انبوه داده‌های به‌دست‌آمده درباره ازدواج کودکان و تحلیل آنها مرا متوجه موضوع دیگری به نام صیغه محرمیت و شکل دیگری از ازدواج به نام ازدواج موقت یا صیغه کرد. در خلال تحقیق ازدواج زودهنگام کودکان که در هفت استان کشور انجام شد، متوجه شدم که تعدادی از نمونه‌های تحقیق، در سنین کم از طریق صیغه محرمیت به عقد شرعی اما «غیررسمی» همسران خود درآمده‌اند. در واقع دریافتم که کودک همسری یکی از نتایج سنتی است به نام صیغه محرمیت که در بین برخی خانواده‌های ایرانی رایج است. نظارت بر

۱. احمدی، کامیل (۱۳۹۶). *طنین سکوت؛ پژوهشی جامع در باب ازدواج زودهنگام کودکان در ایران*، تهران: شیرازه.

Ahmady, Kameel (2017). *An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study On Early Child Marriagen (ECM) In Iran*, New York: Nova Publishing.

۲. احمدی، کامیل (۱۳۹۴). *به نام سنت؛ پژوهشی جامع در باب ختنه زنان در ایران*، تهران: شیرازه.

Ahmady, Kameel (2015). *In The Name of Tradition: A Comprehensive Research Study On Female Genital Mutilation/Cutting (FGM/C) In Iran*, Oxford: Oxford Press.

رفتار جنسی کودکان و جلوگیری از به گناه افتادن آنان، رفع فشارهای اجتماعی و فرهنگی مربوط به مراودات دختران و پسران جوان که در محیط‌های کوچک پررنگ‌تر است، ترس از مجرد ماندن دختران در سنین بالاتر و تسهیل ارتباطات خانواده دختر و پسر، مهم‌ترین عواملی هستند که معمولاً سبب می‌شود خانواده‌ها در ابتدای سن بلوغ و حتی گاهی در سنین پیش از بلوغ، صیغه محرمیت را بین دختران و پسران خود جاری کنند. اولین پیامد جاری شدن صیغه محرمیت میان کودکان، محروم کردن طرفین صیغه که هنوز شناخت کافی از خود ندارند و به درک درستی از ازدواج، وظایف همسری و معیارهای همسرگزینی نرسیده‌اند، از حق انتخاب همسر در سنین بزرگسالی است. همچنین اگرچه نداشتن رابطه جنسی یا دست کم نداشتن رابطه جنسی کامل از شروط نانوشته صیغه محرمیت است، بخش درخور توجهی از کودکانی که از طریق صیغه به یکدیگر محرم شده‌اند، به اقتضای شرایط سنین بلوغ، وارد رابطه جنسی می‌شوند. رابطه جنسی در این نوع ازدواج غالباً با آسیب‌هایی جدی به ویژه برای دختران همراه است؛ چراکه اولاً در سنین کم رخ می‌دهد و ثانیاً به دلیل غیررسمی بودن و ثبت نشدن این نوع ازدواج، زوجین از همان آموزش‌های حداقلی و محدود مراکز بهداشت نیز محروم می‌شوند. بارداری‌های ناخواسته و زود هنگام و سقط جنین از آسیب‌های مهم و مشهود این سبک ازدواج است. افزون بر اینها در برخی موارد، صیغه‌های محرمیت به جدایی می‌انجامد که در این حالت، پیامدهای جدی‌تری مانند از دست رفتن فرصت‌های همسرگزینی در آینده و کودک‌بیوگی دامن‌گیر دختران می‌شود. علاوه بر این آسیب‌ها، خلأ قانونی جدی در حوزه صیغه محرمیت و ازدواج موقت و بی‌توجهی نهادهای مسئول در زمینه قانون‌گذاری، فرهنگ‌سازی و آموزش، انگیزه‌های اصلی من برای انجام این پژوهش بودند. امیدوارم این یافته‌ها و راهکارهای این پژوهش، مقدمه‌ای برای کندکاو بیشتر و افزایش حساسیت و مطالبه‌گری جامعه مدنی و توجه بیشتر نهادهای متولی به ویژه قانون‌گذاران به این حوزه باشد.

این خبر بسیار خوبی است که نرخ ازدواج زود هنگام کودکان در بسیاری کشورها از جمله ایران رو به کاهش است. با این حال، هنوز برای افزایش سن ازدواج، کاهش نرخ کودک‌همسری و کاستن از آسیب‌های دامن‌گیر کودکان و زنان باید اقدامات زیادی انجام شود. من و دیگر محققان همفکر دست همکاری خود را به سوی دولت دراز و آمادگی خود را اعلام کنیم تا تلاشی ملی را برای افزایش آگاهی درباره ازدواج زود هنگام، کودک‌همسری، کودک‌بیوگی، حقوق کودکان و... در ایران رقم زنیم.

رعایت حق‌شناسی ایجاب می‌کند از افرادی که مرا در انجام این پژوهش و در این بازه زمانی حمایت کردند، قدردانی کنم. از شفق رحمانی و دیگر اعضای خانواده‌ام که هیچ‌گاه از حمایت بی‌قید و شرطشان کاسته نشد و در تمامی مراحل سخت این کار، در کنار من بودند و همچنین از دوستان نزدیکی که در این فرایند مطالعاتی تشویق‌م کردند، سپاسگزارم.

از همه افرادی که گرد هم آمدند و روایات این کار را گردآوری و تحلیل کردند تا این گزارش جامع به دست آید، سپاسگزارم؛ به‌طور ویژه قدردان دستیاران و همکارانم، خانم عایشه شیلان علی‌یار و آقای محمد (جمال) حسینی هستم

که در مراحل تحقیق همراه بودند و در جمع‌آوری مطالب و منابع و تحلیل‌ها به من کمک کردند و از خانم زینب پزشکیان بابت ویرایش و کمک به دقیق‌تر شدن صورت‌بندی این اثر تشکر می‌کنم. همچنین از افرادی که خواستند نامی از آنها در این کار برده نشود، برای همکاری و لطفی که در اجرای این پژوهش داشتند، سپاسگزارم.

افراد و نهادهای زیادی به تکمیل این مطالعه یاری رساندند. این مطالعه و به خصوص بخش میدانی آن، فقط با تحقیق اکتشافی، آموزش میدانی، حمایت و همکاری آنها می‌توانست محقق شود. در این زمینه از اعضای تیم میدانی‌ام به سرپرستی خانم‌ها فریبا الماسی و عایشه شیلان علی‌یار و دیگر اعضای تیم میدانی و تحلیلی حکیمه پاشازاده، مسلم ناظمی، فتانه صادقی مقدم، ژیلا صادقی، صباح وطنی و ویدا ظفری سپاسگزارم. از آقای ایوب محمد پور براحی طراحی جلد و از و آقای محمد (جمال) حسینی برای کمک در تهیه این خلاصه و انجام تحلیل کمی ممنونم.

مرهون حمایت، مهمان‌نوازی، نظرات بخردانه و پیشنهادهای این دوستان و همکاران در سه کلان‌شهر تهران، مشهد و اصفهان هستم: در استان تهران از خانم دکتر معصومه معارف‌وند برای مشاوره و کمک به تنظیم پرسشنامه؛ در استان اصفهان از خانم گلینا حسین‌پور اصفهانی و خانم جمیله هاشمیان؛ در استان خراسان رضوی از آقای سپهر استیری، کانون «زنان حقوق‌دان سورا» به ویژه سرکار خانم مرضیه محبی و اعضای هیئت مدیره آن.

همچنین از «انجمن حمایت از حقوق کودکان» بابت حمایت من در رونمایی از این تحقیق بی‌نهایت قدردانی می‌کنم.

از جامعه روحانیان، نهادهای دینی و سایر شخصیت‌های اجتماعی که در این تحقیق به ما مدد رساندند، سپاسگزارم. به طور ویژه قدردان وزارتخانه‌ها و نمایندگان از جمله افراد مسئول در خدمات اجتماعی، بهداشتی و دانشگاه‌های علوم پزشکی، آزاد اسلامی و پیام نور هستم؛ چراکه دانش و اطلاعاتشان را برای تکمیل این پروژه از ما دریغ نکردند. باشد که دولت را به دانشی کامل‌تر و جامع‌تر درباره ازدواج زودهنگام کودکان با محوریت صیغه محرمیت و همزمان ازدواج موقت رهنمون سازیم و اهمیت مبارزه با این موضوع مهم را به آنها یادآوری کنیم.

کامیل احمدی

هشتم اسفندماه ۱۳۹۶

kameelahmady.com

چکیده

در قانون جمهوری اسلامی ایران و فقه تشیع امامیه، ازدواج دائم و موقت، یگانه راه‌های قانونی و شرعی تنظیم روابط جنسی زن و مرد است. اما برخلاف ازدواج دائم، ازدواج موقت در فرهنگ ایرانی و هنجارهای پذیرفته‌شده اقبال چندانی نیافته و همیشه با مخالفت‌ها و موافقت‌هایی همراه بوده است. موافقان، ازدواج موقت را عاملی برای جلوگیری از فحشا و انحطاط اخلاقی جامعه می‌دانند؛ در حالی که مخالفان، ازدواج موقت را راهی برای هوسرانی و عشرت‌طلبی مردان و نقض حقوق زنان و کودکان تلقی می‌کنند. از سوی دیگر بخش مذهبی و سنتی جامعه ایران، نکاح موقت را در قالب صیغه محرمیت پذیرفته و به آن پایبند است. با توجه به پیچیدگی حقوقی و مذهبی این دو پدیده و بررسی نشدن علل و پیامدهای آشکار و پنهان آن، تصویر جامع و روشنی از ازدواج موقت و صیغه محرمیت وجود ندارد. همچنین این پدیده برای نهادهای اجرایی و قانون‌گذاران کشور به مسئله‌ای اجتماعی، بدل نشده است. قانون درباره صیغه محرمیت که زمینه‌ساز ازدواج زودهنگام است و پیامدهای اجتماعی و روانی گسترده‌ای به‌ویژه برای زنان در پی دارد، سکوت کرده و بر آن نظارت ندارد. تحقیقاتی که تاکنون انجام شده، غالباً در تأیید ازدواج موقت بوده است و هیچ کدام به طور جامع به این پدیده اجتماعی نپرداخته‌اند. در این تحقیق برای اولین بار، مبانی تائیدی، دینی، حقوقی و اجتماعی صیغه محرمیت و ازدواج موقت بررسی شده است. همچنین با استفاده از رویکرد کیفی و کمی و به کارگیری روش زمینه‌یابی، این پدیده را به طور جامع در سه کلان‌شهر تهران، مشهد و اصفهان در سال ۱۳۹۵-۹۶ مطالعه گردیده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که پدیده محوری ازدواج موقت/ صیغه محرمیت، عشرت‌طلبی و تسهیل شرایط کودک‌همسری است که پیامدهایی مانند بدنمایی به ویژه برای زنان و شکل‌گیری ذهنیت منفی در مردان راجع به ازدواج دائم را به دنبال می‌آورد. در این پژوهش تلاش شده است زوایای آشکار و پنهان ازدواج موقت و صیغه محرمیت بدون نگاه جانبدارانه و به صورت علمی بررسی شود تا دیدگاهی روشن و دقیق درباره این پدیده اجتماعی به وجود آید و راهکارهای اصولی و واقع‌بینانه‌ای در اختیار مسئولان اجرایی و قانون‌گذاران قرار گیرد. باید امیدوار بود بر مبنای این راهکارها، نهاد ازدواج موقت در ایران از لحاظ حقوقی و اجتماعی ساماندهی شود، به نحوی که حقوق زنان و کودکان در آن نقض نشود و بنیاد خانواده حفظ شود.

واژگان کلیدی: ازدواج موقت، صیغه محرمیت، ازدواج زودهنگام، کودکان، زنان.

پیشگفتار

تحقیق در حوزه آسیب‌های اجتماعی کودکان و زنان با هدف توانمندسازی و ارائه راهکارهای عملیاتی و قانونی از دغدغه‌های تحقیقاتی نگارنده بوده که سال‌هاست در خارج و داخل کشور روی آن مطالعه می‌کنم. از بطن تحقیق ختنه زنان در ایران که برای اولین بار در سطح وسیع انجام شد، به معضل اجتماعی ازدواج زودهنگام کودکان پی بردم که زمینه‌ساز آسیب‌های جسمی و روحی برای کودکان به ویژه دختران می‌شود و پیامدهای اجتماعی‌ای مانند کودک‌بیوگی، کاهش سطح تحصیلات، تداوم چرخه فقر و رواج فحشا را به دنبال دارد. از این رو، پژوهش جامعی درباره ازدواج زودهنگام در هفت استان کشور انجام دادم. در حین مطالعه ازدواج زودهنگام، دریافتم که سنت مذهبی‌ای به نام صیغه محرمیت، یکی از عوامل اصلی در رواج کودک‌همسری و نقض حقوق زنان در ایران است. براساس ماده ۱۰۷۵ و ۱۰۷۶ قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران، متعه یا ازدواج موقت، ازدواجی با مدت معین و مهر معلوم است. اما آنچه جای تأمل دارد، این است که قانون در بسیاری از مسائل مربوط به ازدواج موقت مانند نفقه، ارث و انحلال سکوت کرده و همین خلأ قانونی شرایطی را به وجود آورده است که به نقض حقوق زنان در ازدواج موقت می‌انجامد. همچنین، برخی کودکان در قالب صیغه محرمیت به عقد دیگری درمی‌آیند و شرایط کودک‌همسری در قالب صیغه محرمیت تسهیل می‌شود که مهم‌ترین پیامد آن ترک تحصیل دانش‌آموزان به‌ویژه دانش‌آموزان دختر است. خلأهای قانونی و فراهم آمدن زمینه‌های عشرت‌طلبی و سوءاستفاده دلالان شهوت باعث شده است مخالفان، از ازدواج موقت با عنوان «کلاه شرعی» یاد کنند. اما موافقان، ازدواج موقت را عامل سلامت اجتماعی می‌دانند. در این پژوهش تلاش شده است پدیده ازدواج موقت و صیغه محرمیت بدون نگاه جانبدارانه و از منظر مردم‌شناسی و با رعایت اصل بی‌طرفی ارزشی، به صورت جامع و با رویکردی علمی در چهار بخش (فصل اول: کلیات پژوهش؛ فصل دوم: بررسی تاریخی دینی و حقوقی اجتماعی صیغه؛ فصل سوم: یافته‌های میدانی و فصل چهارم: نتیجه‌گیری و ارائه راهکارها) بررسی شود. همچنین علل و پیامدهای ازدواج موقت/ صیغه محرمیت با نگاهی علمی تبیین شده و بر مبنای پیامدهای روانی، قانونی و اجتماعی این پدیده، راهکارهایی ارائه شده است که نهادهای اجرایی و قانون‌گذار می‌توانند با به‌کارگیری این راهکارها، نهاد ازدواج موقت را ساماندهی کنند.

فصل اول:

کلیات تحقیق

رفتارهای اجتماعی براساس نیازها و انگیزه‌های انسانی تولید و بر مبنای فرهنگ یا سبک زندگی جهت‌دهی می‌شوند. ارتباط جنسی زن و مرد نیازی طبیعی انسانی است که به فراخور الزامات هر فرهنگ، این نیاز به شیوه‌های متفاوت ارضا می‌شود. در فرهنگ ایرانی، رابطه زن و مرد در بستری مذهبی و به دو صورت ازدواج رسمی دائمی و ازدواج موقت مشروعیت می‌یابد و اشکال دیگر روابط مانند دوستی، همخانگی یا همبازی مشروعیت ندارد و از آنها با عنوان روابط غیرعرفی، ناهنجار و نامشروع یاد می‌شود. فرهنگ ایرانی نیز بر مبنای آیین‌های سنتی و مذهبی خود مانند سایر جوامع دیگر عمل کرده و رفتار جنسی انسان‌ها را در چارچوبی معین و مشخص تنظیم می‌کنند. آنچه اهمیت دارد این است که برخی رسوم فرهنگی مانند ازدواج موقت و صیغه محرمیت که در خانواده‌های سنتی به منظور آشنایی در دوران نامزدی، محرمیت دختران و پسران رخ می‌دهند، نیازمند بازنگری و قانونمند شدن هستند؛ زیرا این روابط به دلیل ثبت نشدن و نابرابر بودن، آثار و عواقبی مانند تسهیل ازدواج زود هنگام و نقض حقوق زنان و دختران را به دنبال دارند. در این پژوهش تلاش شده است زوایای پنهان این روابط بدون داوری ارزشی به منظور اصلاح و رفع نواقص آن بازنمایی شود.

۱-۱. رفتارهای جنسی در فرهنگ غربی و اسلامی

غریزه جنسی یکی از کشش‌های اساسی انسان است که باید به‌درستی و به دور از افراط و تفریط ارضا شود. چنانچه این غریزه به کلی سرکوب شود یا ارضای آن انحراف و اختلال پیدا کند، فرد را از حالت تعادل و تکامل درمی‌آورد و مشکلاتی در زندگی او ایجاد می‌کند و موجب بیماری‌های روحی، روانی و حتی جسمی می‌شود. هنجارهای جنسی در همه جوامع وجود دارد و این هنجارها برخی کارکردهای رابطه جنسی را تأیید و از برخی دیگر را نهی می‌کنند. رفتار جنسی بشر همیشه معنادار است و اعضای جامعه این هنجارها را در جریان اجتماعی شدن می‌آموزند. بر این مبنای رفتارهای جنسی پذیرفته‌شده در هر فرهنگ با رفتارهای جنسی پذیرفته‌شده در فرهنگ دیگر تفاوت دارد و این نشان می‌دهد بشر، واکنش‌های جنسی را از فرهنگ خود می‌آموزد. در تاریخ دو هزار ساله غرب، پارادایم‌های مختلفی بر فرهنگ جنسی حاکم بوده است. کهن‌ترین آنها انگاره مذهبی اخلاقی است که از آموزه‌های دین مسیحیت سرچشمه می‌گیرد و اساساً بر پایه گناه‌آلوده شمردن اطفای غریزه جنسی در خارج از چارچوب متعارف (ازدواج) و تلاش برای نفی یا کنترل شدید آن استوار است. تا پیدایش عصر روشنگری، یعنی قرن هجدهم، همچنان انگاره مذهبی اخلاقی بر روابط جنسی حاکم بود. اما از قرن نوزدهم به بعد، با ظهور عصر مدرن، عشق احساسی به منزله شکل مدرن و فردگرایانه رفتار جنسی به تدریج جایگزین الگوی پیشامدرن شد. با توجه به این تحول، برخی محققان، عشق در عصر مدرن را محصول سکولار غرب می‌دانند.^۳ همراه با ایستارهای سنتی، ایستارهای بسیار لیبرال‌تری در قبال گرایش‌های جنسی به وجود آمده است که به طور خاص در دهه ۶۰ میلادی قوت گرفت. برخی از مردم مخصوصاً کسانی که تحت تأثیر

³. Beck, G. (1995). *The Normal Chaos of Love*. London: Polity Press.

آموزه‌های مسیحی در فرهنگ غربی هستند، معتقدند رابطه جنسی پیش از ازدواج درست نیست، هرچند عده بیشتری قبول دارند که لذت جنسی جنبه مطلوب و مهمی از زندگی است. در مقابل، برخی رابطه جنسی پیش از ازدواج را تأیید می‌کنند و در قبال فعالیت‌های جنسی مختلف، ایستارهای مداراگری (رفتار جنسی خارج از ازدواج رسمی و تولید مثل) دارند. در بیشتر کشورهای غربی طی سی سال گذشته ایستارهای جنسی آزادتر و بازتر شده است. در فیلم‌ها و نمایش‌ها صحنه‌هایی نشان داده می‌شود که پیش از این کاملاً غیرقابل قبول بود و مطالب پورنوگرافی برای بیشتر بزرگسالانی که خواهان آن باشند به وفور در دسترس است.^۴

ادیان توحیدی تلاش کرده‌اند این غریزه بشری را قانونمند کنند و به شیوه‌های گوناگون، پیروان خود را از بی‌بندوباری و خروج از دستورالعمل‌ها منع می‌کردند. در این میان، دین اسلام به ارائه یک الگوی رفتار جنسی ایمن توجه ویژه‌ای کرده و برای پیشگیری، اصلاح و درمان ناهنجاری‌ها، انحراف‌ها و مشکلات جنسی اهمیت خاصی قائل بوده است؛ چراکه رشد، پیشرفت، خوشبختی و کمال انسان، اصلاح و تربیت نسل، تداوم و حفظ نسب از راه صحیح، تداوم و استحکام نظام خانواده و به تبع آن، پاکی اجتماع را در گروی صیانت و پاکی از انواع این انحرافات و نبود این مشکلات می‌دیده است. مدل اسلامی مصون‌سازی رفتار جنسی از دو بعد عفاف (پاکدامنی و خودمهارگری جنسی) و ازدواج (ارضای مطلوب و رضایتمند نیازهای جنسی از راه همسرگزینی) تشکیل می‌شود. این دو بعد، گستره وسیعی از اصول و برنامه‌ها را در سیر تحول انسانی از زمان تولد تا پایان زندگی (مراقبت، کنترل، هدایت و تربیت جنسی، آماده‌سازی و آموزش جنسی به هنگام ازدواج، آموزش جنسی و آداب زناشویی و اصلاح و درمان ناهنجاری‌های جنسی) دربرمی‌گیرد.^۵ اسلام، ارضای تمایل جنسی را در نظام خانواده و در پرتو ازدواج، امری پسندیده به حساب آورد و بر آن تأکید ورزید و به انسان‌ها اجازه داد که تمایل جنسی خود را از طریق آمیزش با همسر خویش ارضا کنند. بر مبنای تعریف جامعه‌شناختی، ازدواج عملی است که پیوند بین دو جنس مخالف را بر پایه روابط پایایی جنسی موجب می‌شود.^۶ ازدواج و تشکیل خانواده در صورتی برای نظام اجتماعی کل، کارکرد مثبت دارد که در زمان و در شرایط مناسب صورت گیرد، در غیر این صورت پیامدها و آسیب‌های فردی و اجتماعی متعددی به دنبال خواهد داشت.

۲-۱. ازدواج در ایران

ازدواج در ایران تابع دین اسلام و ارزش‌های مذهبی است. بر مبنای قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران، منبعث از فقه دو نوع ازدواج دائم و منقطع (صیغه یا موقت) شرعی و قانونی وجود دارد. در ازدواج دائم، زوجین بدون محدودیت زمانی و تعیین مدت معین، بر مبنای مذهب اسلامی و قوانین حقوقی ایران پیمان زناشویی می‌بندند؛ اما در صیغه محرمیت/

^۴. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.

^۵. نورعلیزاده میانجی، مسعود (۱۳۸۸). مدل اسلامی مصون‌سازی رفتار جنسی با تأکید بر پیشگیری و درمان انحراف‌ها و مشکلات جنسی، فصلنامه علمی تخصصی اسلام و روان‌شناسی، سال سوم، شماره ۵، ص ۱۴۲-۱۰۷.

^۶. ساروخانی، باقر (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، تهران: نشر سروش.

ازدواج موقت که در گفتمان اسلامی و اجتماعی بر سر آن اختلاف نظرهای فراوانی وجود دارد، زوجین براساس مذهب تشیع و ماده ۱۰۷۵ قانون مدنی ایران با هم قرارداد می‌بندند که مدتی به هم محرم شوند تا روابط زناشویی داشته باشند. پس از سپری شدن زمان مقرر شده، ازدواج خودبه‌خود فسخ می‌شود و به طلاق نیازی نیست.

از منظر کارشناسان مذهبی صیغه محرمیت همان ازدواج موقت است که بین دختران و پسران خوانده شده و می‌تواند دلیلی مانند ایجاد فرصت برای آشنایی پیش از ازدواج داشته باشد یا اینکه در مکان‌هایی که اختلاط دختران و پسران زیاد است، به منظور جلوگیری از بروز گناه، کنترل رفتار جنسی و کاهش فشارهای اجتماعی جاری شود. صیغه محرمیت برای آشنایی، تقریباً شبیه دوران نامزدی است و معمولاً در بین جوانان بزرگسال بالای ۱۸ سال رایج است که توسط خود والدین و بزرگان فامیل یا توسط روحانی جاری می‌شود؛ اما صیغه محرمیت برای جلوگیری از بروز گناه در محل‌های عمومی، بین دختران و پسران کودک و نوجوان توسط خانواده و به صورت خصوصی جاری می‌شود. با این کار، روابط دختر و پسر در چارچوب صیغه محرمیت جنبه بهنجار به خود می‌گیرد، بدون آنکه آثار حقوقی و قانونی مشخصی برای آن وجود داشته باشد. شایان ذکر است که صیغه محرمیت و ازدواج موقت هیچ تفاوتی با هم ندارند و رابطه جنسی در زمان صیغه محرمیت از دیدگاه شرعی، مجاز است.

با توجه به عوامل فرهنگی و اجتماعی و شرایط سخت اقتصادی در ایران، فاصله زیادی بین بلوغ جنسی و ازدواج به وجود آمده است. بدین ترتیب، در شرایطی که امکان ازدواج دائم و همراه بودن همسر ممکن نیست، صیغه محرمیت/ ازدواج موقت به عنوان راه حل مطرح شده است. جلوگیری از گناه و فساد، ارضای غرایز جنسی، به دست آوردن شناخت برای ازدواج دائم، کسب آرامش روحی و فکری و نبود امکانات لازم برای ازدواج دائم از عمده‌ترین دلایل مطرح شدن این راهکار است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، اکبر هاشمی رفسنجانی در موقعیت‌های گوناگون برای دفاع از ازدواج موقت تلاش کرد. او برای اولین بار در خطبه نماز جمعه سوم دی سال ۱۳۶۴ راهکار جلوگیری از مفاسد اخلاقی در جامعه را ازدواج موقت بیان کرد و گفت: «حکومتی که از جوان‌ها عفت می‌خواهد، شرایط تحصیل عفت را هم باید فراهم کند.» رفسنجانی با بیان اینکه کسانی که در محیط رژیم گذشته دچار آلودگی شده‌اند، اصلاح‌پذیرند، گفت: «اگر جلوی متعه را نمی‌گرفتند و می‌گذاشتند مردم نیازمند، ازدواج موقت کنند، هیچ کس آلوده به زنا نمی‌شد. فرهنگ جامعه گذشته با تقلید از غربی‌ها زناکاری را جایز می‌دانسته؛ اما ازدواج موقت را حرام کرده بود.»^۷ هاشمی رفسنجانی در کتاب خاطرات خود نوشته است: «... جامعه ما ازدواج دائم را به عنوان حقیقتی مقدس پذیرفته؛ ولی از ازدواج موقت تصویر زشت و نامطلوبی دارد. من گفتم زن‌های بی‌شوهر هم می‌توانند استفاده کنند و زندگی یک‌ساله و دوساله و پنج‌ساله و کمتر یا بیشتر تشکیل دهند و این امر اگر رایج نشود، جامعه ما دچار شکست می‌شود. در مورد

^۷. خطبه نماز جمعه، ۳ دی سال ۱۳۶۴، تهران: آیت الله هاشمی رفسنجانی.

دختران جوان این امر باید با موافقت پدرشان باشد و ازدواج موقت همه شرایط ازدواج دائم را دارد و باید در دفاتر موجود ثبت شده و مشخص و روشن باشد.^۸

عکس ۱. روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران و شکل‌های مختلف آن. منبع: پایگاه خبری مهرخانه

صیغه محرمیت هیچ‌گاه در مجامع علمی و دانشگاهی از منظر قانونی بررسی نشده است. زیرا این نوع رسم زوجیت و رابطه با جنس مخالف کاملاً به صورت غیررسمی و در چارچوبی مذهبی صورت می‌پذیرد و زوجینی که از طریق صیغه محرمیت به عقد هم در می‌آیند، به این موضوع آگاهند که در صورت پایان زمان صیغه محرمیت از هر گونه تعهد و مسئولیتی فارغ هستند. صیغه محرمیت به منظور کسب آشنایی و شناخت بیشتر پیش از ازدواج تا حدی موجه و عقلانی است؛ اما این نکته را باید در نظر گرفت که در صورت نبود تفاهم، اگر این نوع زوجیت به دلیل فشار خانواده به ازدواج دائم ختم شود، ممکن است به فروپاشی خانواده در آینده منجر شود. از سوی دیگر در زمان صیغه محرمیت، رابطه جنسی و برداشته شدن پرده بکارت در صورت منتهی نشدن به ازدواج برای زن آسیب‌های روحی و روانی و اجتماعی به دنبال دارد و از آنجا که هیچ‌جا ثبت قانونی نشده است، نمی‌توان برای احقاق حق اقدام کرد. اما صیغه محرمیتی که در بین کودکان و نوجوان برای جلوگیری از گناه خوانده می‌شود، تبعات متفاوت‌تری به دنبال دارد. روابط بین دختران و پسران نوجوان که در سن بلوغ هستند، بیشتر جنبه جنسی پیدا می‌کند. در حالی که هیچ‌گونه آمادگی فکری و اقتصادی و اجتماعی‌ای برای ازدواج وجود ندارد، رابطه زوجیت سنین کودکی و نوجوانی به رابطه جنسی می‌انجامد و به دلیل

^۸. هاشمی بهرمانی، عماد (۱۳۹۲). اعتدال و پیروزی (هاشمی رفسنجانی کارنامه و خاطرات ۱۳۶۹). تهران: دفتر نشر معارف انقلاب.

فشارهای اجتماعی، خانواده‌ها به دنبال رسمی کردن ازدواج زوجین می‌روند و در صورت پذیرش ازدواج دائم از سوی مرد این رابطه به تسهیل ازدواج کودکان می‌انجامد که در بیشتر موارد، پیامدهایی مانند ترک تحصیل، آسیب‌های جسمی و جنسی به ویژه برای دختران، آسیب‌های روحی و در نهایت کودک‌پیوگی به دنبال می‌آورد.^۹ اما در صورت پایان صیغه محرمیت و موافقت نکردن مرد برای تبدیل آن به ازدواج دائم، تبعات جدی‌تری به وجود می‌آید و کودک یا نوجوان دختر دچار صدمات جبران‌ناپذیر روحی می‌شود. بررسی انتقادی برخی رسوم و آداب مذهبی از تابوهایی است که بسیاری به دلایل متفاوت از آن خودداری می‌کند، اما زمانی که برخی از رسوم با توجه به مقتضیات زمانی و مکانی، آسیب‌های روانی و اجتماعی را برای فرد و جامعه به دنبال بیاورد، باید آنها را بازبینی کرد و از دریچه قانون بر آن نظارت کرد.

عکس ۲. کار میدانی در استان آذربایجان شرقی برای پژوهش ازدواج زود هنگام در ایران. عکس از: کامیل احمدی

^۹ نگارنده در پژوهشی با عنوان *طنین سکوت: پژوهشی جامع در باب ختنه زنان در ایران* که توسط نشر شیرازه در سال ۱۳۹۵ منتشر شده است، در تحقیقی جامع و میدانی مهم‌ترین پیامدهای ازدواج زود هنگام را افزایش طلاق و کودک‌پیوگی، خودکشی به ویژه در میان دختران، آسیب جسمی، جنسی و روحی، و تداوم چرخه فقر شناسایی کرده است.

فصل دوم:

چارچوب نظری ازدواج موقت

۱-۲. پیشینه تاریخی صیغه

در ایران باستان نشانه‌های ازدواج موقت به چشم می‌خورد. براساس شواهد موجود در *مادیان هزاردستان*، می‌توان استنباط کرد که در دین زرتشت، ازدواج برای مدت زمان مشخص و محدود هم صورت می‌گرفته است. در *مادیان هزاردستان* این گونه آمده است: اگر دختری با اجازه پدرش قرارداد منعقد کند که «من به مدت ده سال همسر تو خواهم بود» و اگر قبل از انقضای ده سال، پدر فوت کند، لازم است تا قبل از پایان ده سال برای پدر ستور (امین) منصوب شود. اما در پایان ده سال، آن دختر دیگر همسر آن مرد نیست و ایوگین پدرش می‌شود.^{۱۰} کتابون مزداپور هم در این زمینه می‌گوید که این بند به ازدواج موقت اشاره می‌کند و احتمالاً دختر، تنها بازمانده پدر بوده و ضرورت دارد تا در این صورت ایوگین پدر شود تا برای پدر جانشین فراهم کند. پس این ماده نشان می‌دهد که ازدواج می‌توانست مثلاً برای مدت ده سال منعقد شود و با انقضای مدت رابطه زناشویی پایان می‌یافت و به طلاق نیازی نبود.^{۱۱} در میان اعراب پیش از پیامبر اسلام، رسم ازدواج موقت یا همان صیغه، امری رایج بوده است. متعه ازدواجی شایع بود و به ویژه در شهر مکه به دلیل آمد و رفت مسافران (برای تجارت) رواج داشت؛ به گونه‌ای که حتی زنانی نیز به همین قصد به مکه می‌آمدند.^{۱۲} نگاهی به تاریخ ملل دیگر نشان می‌دهد که متعه یا ازدواج موقت نیز با همین اسم یا با اسامی مشابه آن وجود داشته است. بنابراین صیغه از رسوم اعراب پیش از اسلام بوده است که بعد از ظهور اسلام نیز در میان برخی از مسلمانان تداوم یافته است و از این رو باید آن را در چارچوب دینی بررسی کنیم.

۲-۲. بررسی دینی و فقهی صیغه

در اسلام به واسطه عقد ازدواج، زن به مرد و مرد به زن حلال می‌شود و عقد ازدواج بر دو قسم است: دائم و غیردائم (صیغه محرمیت / ازدواج موقت). عقد دائم آن است که مدت زناشویی در آن معین نشود و همیشگی باشد و زنی را که به این قسم عقد می‌کنند، دائمه گویند. و عقد غیردائم آن است که مدت زناشویی در آن معین شود؛ مثلاً زن را به مدت یک ساعت یا یک روز یا یک ماه یا یک سال یا بیشتر عقد نمایند؛ ولی باید مدت ازدواج از مقدار عمر زن و شوهر یا یکی از آنها زیادتر نباشد که در این صورت عقد باطل خواهد بود، و زنی را که به این قسم عقد کنند «متعه» یا «صیغه» می‌نامند.^{۱۳} بنابراین ازدواج موقت یا صیغه محرمیت یا عقد غیردائم که موضوع بررسی این پژوهش است، یکی از انواع ازدواج است که فقیهان شیعه آن را تأیید می‌کنند؛ اما در میان اهل سنت این نوع ازدواج از رسته ازدواج‌های نامشروع است. هر دو گروه فقه‌های شیعه و اهل سنت، دلایلی از قرآن، سنت و روایات درباره مشروعیت داشتن و نداشتن متعه می‌آورند.

^{۱۰} . Perikhanian, A. (1980). *The Book of a Thousand Judgments* (A Sasanian Law Book) (MHD): Costa Mesa

^{۱۱} . مزداپور، کتابون (۱۳۹۳). *خانواده در ایران باستان*، تهران: مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی.

^{۱۲} . ترمائینی، (بی تا). *الزواج عند العرب فی الجاهلیه والاسلام*، دمشق: طلاس.

^{۱۳} . سیستانی، سید علی (۱۳۹۲). *توضیح المسائل*، نشر نورالمبین.

۱-۲-۲. مشروعیت از دیدگاه اهل تشیع

واژه مُتَعِه، اسمی است برای بهره‌مند شدن و لذت بردن؛ بهره‌ای که همیشگی نبوده و به زودی پایان می‌یابد. متعه در اصطلاح، عقد مخصوصی است که به سبب آن رابطه زوجیت تا مدتی مشخص و در مقابل مهریه‌ای معین صورت می‌گیرد.^{۱۴} فقهای اهل تشیع براساس آیه ۲۴ سوره نساء برای مشروعیت ازدواج موقت ادله قرآنی می‌آورند: (... فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا: ... و زنانی را که متعه کرده‌اید مهرشان را به عنوان فریضه‌ای به آنان بدهید و بر شما گناهی نیست که پس از مدت مقرر با یکدیگر توافق کنید، مسلماً خداوند دانای حکیم است.) همچنین به روایاتی از امامان و تابعین در مشروعیت صیغه استناد می‌کنند. از امام صادق(ع) نقل شده است: مستحب است که مرد متعه کند و برای مردان شما دوست ندارم که از دنیا بروند بدون اینکه حداقل یک بار متعه کرده باشند.^{۱۵}

عکس ۳. نماز جماعت در حرم مطهر رضوی. مشهد. عکس از: کامیل احمدی

^{۱۴} حاجی اسماعیلی، محمدرضا (۱۳۹۱). «ازدواج موقت و پیامدهای آن»، فصلنامه فقه مدنی، شماره ۶، ص ۸۷-۶۵

^{۱۵} شیخ طوسی، مصباح‌المتجهج، ج ۱، ص: ۳۶۴ و حر عاملی، وسائل‌الشیعه، ج ۲۱، ص ۱۴، حدیث شماره ۲۶۳۹۴

۲-۲-۲. تحریم صیغه از دیدگاه اهل سنت

اهل سنت قائلند که بنا به آیه طلاق و عده در سورة طلاق، حکم متعه و آیه نخست (نساء: ۲۴) نسخ شده است.^{۱۶} چراکه این آیه می‌فرماید: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا... ای پیامبر وقتی زنان را طلاق می‌دهید، در زمان عده، آنان را طلاق دهید و حساب آن عده را نگه دارید و از پروردگارتان بترسید). براساس این آیه، جدایی زوج و زوجه مشروط بر طلاق است و پس از آن هم نگه داشتن عده لازم است و چون در متعه، طلاق وجود ندارد، پس این آیه منافی متعه است. گروهی دیگر از اهل سنت آن را به تحریم متعه از سوی خلیفه دوم نسبت می‌دهند؛ از خلیفه دوم نقل شده است: من این دو (متعۀ حج و متعۀ زن) را بر شما حرام می‌کنم.^{۱۷} آنچه از دیدگاه اهل سنت مطرح است که ازدواج موقت در صدر اسلام و در موارد به‌خصوصی مانند جنگ‌ها مجاز بوده است؛ اما پیغمبر آن را صدر اسلام تحریم و نهی کردند. برخی دیگر نیز به نهی و تحریم خلیفه دوم استناد می‌کنند و آن را جایز نمی‌دانند. بنابراین نسخ آن به آیات و تحریم آن توسط پیامبر و حکم خلیفه دوم، دلایل اهل سنت برای تحریم صیغه است.

۲-۳. بررسی حقوقی صیغه

از دیدگاه حقوقی، نکاح و آثار آن نوعی نهاد حقوقی و اجتماعی است. در قوانین کشورهای خارجی اثری از نهاد حقوقی ازدواج موقت وجود ندارد. حتی قوانین برخی کشورهای اسلامی همچون ماده ۵۵ قانون حقوق العائله البنانی فساد متعه را تصریح کرده است. اما قانون‌گذار ایرانی در قانون مدنی و قانون حمایت از خانواده مصوب سال ۱۳۹۱ ش. به صورت مختصر درباره نهاد حقوقی نکاح موقت / صیغه محرمیت بحث کرده است.^{۱۸}

۲-۳-۱. ارکان متعه

ارکان متعه عبارت‌اند از عقد (الفاظ مخصوص) عقد، محل و طرفین عقد (زوج و زوجه)، مدت و مهر. عقد متعه همانند عقود دیگر با «ایجاب و قبول» که صریحاً بر قصد طرفین دلالت کند، واقع می‌شود. ماده ۱۰۶۲ قانون مدنی ایران مقرر کرده است «نکاح واقع می‌شود به ایجاب و قبول به الفاظی که صریحاً دلالت بر قصد ازدواج نماید». در صیغه همانند نکاح دائم، ایجاب از ناحیه زن است و قبول از جانب مرد. در متعه اگر زن مسلمان باشد، نکاح او با مرد غیرمسلمان جایز نیست. ماده ۱۰۵۹ قانون مدنی ایران در این خصوص می‌گوید: «نکاح مسلمه با غیرمسلم جایز نیست». این حکم، مطلق بوده و برای هر دو نوع نکاح دائم و منقطع الزامی است. یکی از ارکان اساسی نکاح منقطع، ذکر مدت است. زیرا ماده ۱۰۷۵ قانون مدنی می‌گوید: «نکاح وقتی منقطع است که برای مدت معینی واقع شده باشد». از سوی دیگر، طبق ماده ۱۰۷۶ قانون مدنی «مدت نکاح منقطع باید کاملاً معین باشد». اما در صورتی که مدت نکاح مشخص نشود، بنا به فتوای

^{۱۶}. فخر رازی، محمد (بی‌تا). التفسیر الکبیر، بی‌نا.

^{۱۷}. بیهقی، احمد بن الحسین (بی‌تا). السنن الکبری، دارالفکر.

^{۱۸}. ولوجردی، محمد (۱۳۷۱). ازدواج موقت از دیدگاه حقوقی، اجتماعی و اهل سنت، تهران: سازمان تبلیغات کشور.

آیت الله خمینی در تحریر الوسیله، ازدواج موقت به ازدواج دائم بدل می گردد.^{۱۹} البته فقهای دیگری مانند شیخ مرتضی انصاری در متاجر و شهید ثانی در شرح لعمه و مسالک الافهام بر این عقیده اند که اگر مدت مشخص نشود، نکاح منقطع منعقد نشده و اصل نکاح باطل است.^{۲۰} برخلاف نکاح دائم در ازدواج منقطع، تعیین مهر شرط اساسی است. براساس ماده ۱۰۹۵ قانون مدنی در نکاح منقطع مشخص نکردن مهر در عقد، موجب بطلان است. همچنین براساس ماده ۱۰۹۷ اگر دخول صورت نگرفته باشد و مرد مدت نکاح را ببخشد، باید نصف مهریه را بپردازد.

۲-۳-۲. احکام متعه

در بخش احکام متعه درباره ارث، نفقه، انحلال متعه و عده بحث می شود. ماده ۱۰۷۷ قانون مدنی در این زمینه می گوید «در نکاح منقطع، احکام راجع به وراثت زن و مهر همان است که در باب ارث و در فصل آتی مقرر شده است.» ماده ۹۴۰ قانون مدنی نیز بیان می کند «زوجینی که زوجیت آنها دائمی بوده و ممنوع از ارث نباشند، از یکدیگر ارث می برند.» بنابراین قید دائمی بودن، شرط ارث بری است. در این ماده، قانون گذار در خصوص توارث نکاح منقطع سکوت کرده است؛ اما براساس قول مشهور و سکوت قانون گذار، مشخص می شود که توارث در نکاح منقطع به لحاظ قانونی و شرعی جایگاهی ندارد. همچنین براساس ماده ۱۱۱۳ قانون مدنی در عقد انقطاع، زن حق نفقه ندارد؛ مگر اینکه شرط شده یا آنکه عقد مبنی بر آن جاری شده باشد.

در بحث انحلال متعه می توان به مواردی مانند فسخ، انحلال، بذل مدت و فوت اشاره کرد: الف) فسخ نکاح: قانون مدنی در ماده ۱۱۵۲ مقرر می دارد «عده فسخ نکاح، بذل مدت و انقضای آن در مورد نکاح منقطع در غیر حامل دو طهر است؛ مگر اینکه زن به اقتضای سن عادت زنانگی نبیند که در این صورت چهل و پنج روز است.» این ماده بر قابلیت فسخ نکاح منقطع صحه می گذارد. در صورتی که ادامه نکاح منقطع به ضرر بنیان خانواده مرد و عسر و حرج برای زن شود، قانون گذار با فسخ نکاح و بذل مدت متعه و انقضای آن موافقت کرده است.

ب) انقضای مدت: با پایان یافتن زمان متعه، زوجین از یکدیگر رهایی یافته و نکاح خودبه خود باطل می شود. در این صورت، اگر طرفین بخواهند به رابطه زوجیت ادامه دهند، باید با انعقاد نکاح دائم یا منقطع، دوباره رابطه زوجیت ایجاد کنند.

ج) بذل مدت: مرد هر زمان که بخواهد می تواند با بذل مدت باقیمانده به رابطه زناشویی خاتمه دهد که در این صورت نکاح منقطع منحل می شود.

^{۱۹}. خمینی، سید روح الله (۱۳۷۹). تحریر الوسیله، قم: دارالعلم، ۲/۲۸۵.

^{۲۰}. مطلبی، مرتضی (۱۳۴۴). «ترجمه رساله عدالت از کتاب متاجر مرحوم شیخ مرتضی انصاری» پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی

د) فوت: فوت یکی از زوجین خودبه‌خود به رابطه زوجیت زوجین خاتمه (ماده ۱۱۳۹). ماده ۱۱۵۲ قانون مدنی درباره عده نکاح منقطع می‌گوید: «عده فسخ نکاح، بذل مدت و انقضای آن در مورد نکاح منقطع در غیرحامل، دو طهر است؛ مگر اینکه زن به اقتضای سن، عادت زنانگی نبیند که در این صورت چهل و پنج روز است.» یعنی زمانی که با فسخ یا انقضای مدت یا بذل مدت، نکاح منقطع به پایان رسید، زن باید عده نگه دارد و بعد از پایان عده می‌تواند مجدداً ازدواج کند. برای زن غیرحامل میزان عده، دو طهر (طی کردن دو دوره عادت زنانگی) است. اگر زن در سنی باشد که عادت ماهیانه نبیند، باید چهل و پنج روز صبر کند. اما در صورتی که زن حامله باشد، براساس ماده ۱۱۵۳ قانون مدنی باید تا وضع حمل صبر کند: «عده طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضای آن در مورد زن حامله تا وضع حمل است.» همچنین براساس ماده ۱۱۵۴ عده فوت مرد در ازدواج موقت همانند ازدواج دائم است: «عده وفات چه در دائم و چه در منقطع، در هر حال چهار ماه و ده روز است؛ مگر اینکه زن حامل باشد که در این صورت عده وفات تا موقع وضع حمل است، مشروط بر اینکه فاصله بین فوت شوهر و وضع حمل از چهار ماه و ده روز بیشتر باشد والا مدت عده همان چهار ماه و ده روز خواهد بود.» درباره ثبت صیغه به صورت مختصر، ماده ۲۱ قانون حمایت از خانواده می‌گوید: «نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران در جهت محوریت و استواری روابط خانوادگی، نکاح دائم را که مبنای تشکیل خانواده است، مورد حمایت قرار می‌دهد. نکاح موقت نیز تابع موازین شرعی و مقررات قانون مدنی است و ثبت آن در این موارد الزامی است: ۱. باردار شدن زوجه؛ ۲. توافق طرفین.»

۳-۲-۳. سن دختر و اذن ولی در ازدواج موقت / صیغه محرمیت

سن نکاح برای دختر در ازدواج موقت همانند ازدواج دائم، ۱۳ سال است. ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی می‌گوید: «عقد نکاح دختر، قبل از رسیدن به سن ۱۳ سال تمام شمسی و پسر، قبل از رسیدن به سن ۱۵ سال تمام شمسی، منوط است به اذن ولی به شرط مصلحت با تشخیص دادگاه صالح» (مصوب ۱۳۷۹/۹/۲۷). اما بسیاری از نهادهای حقوق بشری و فعالان حقوقی و اجتماعی به‌طور جدی از این حداقل سن انتقاد کرده‌اند؛ چراکه سبب رواج پدیده کودک‌همسری می‌شود. مطابق قانون در نکاح دختر باکره اعم از منقطع و دائم، اجازه پدر یا جد پدری لازم است. در صورت امتناع ناموجه پدر از دادن اجازه، حضور نداشتن پدر در محل و ناممکن بودن استیذان، دختر می‌تواند با معرفی مرد مدنظر و شرایط نکاح، از دادگاه مدنی خاص درخواست اجازه ازدواج کند (مواد ۱۰۴۳ و ۱۰۴۴). درباره سن صیغه محرمیت / ازدواج موقت هیچگونه اطلاعات دقیقی در دست نیست. از آنجا که در مراسم‌های خصوصی و خانوادگی بدون ثبت قانونی صیغه محرمیت صورت می‌گیرد، حتی زیر سن ۱۳ سالگی نیز موارد متعددی مشاهده شده است که به محرمیت درآمده‌اند و این ناشی از ضعف قانون در ثبت، نظارت و تعیین دقیق سن در اشکال مختلف روابط زوجیت است.

۴-۲. تبیین اجتماعی متعه

براساس نظر بسیاری از جامعه‌شناسان همچون نوسازی، مبادله اجتماعی، گزینش عقلانی، عشق سیال و فمینیسم می‌توان ازدواج موقت را تبیین کرد. مک دونالد در نظریه نوسازی بازاندیشانه خود توضیح می‌دهد که اگرچه فرایند نوسازی، آزادی و استقلال بیشتری برای افراد به ارمغان آورده؛ اما بی‌اطمینانی آنان به آینده را افزایش داده است. بنابراین تا موقعی که افراد شغل دائم و باثبات و توانایی بر عهده گرفتن مسئولیت خانواده را نداشته باشند، ازدواج نمی‌کنند و تشکیل خانواده نخواهند داد و برای رفع نیازهای خود افراد به دنبال راهکارهایی مانند ازدواج موقت یا سفید می‌روند. براساس سلسله مراتب مازلو از آنجا که در ازدواج موقت و صیغه، نیازهای پایه‌ای مانند نیازهای عاطفی و نیازهای جنسی برآورده می‌شود، به آن گرایش پیدا می‌کنند. آنتونی گیدنز از تغییراتی سخن می‌گوید که در حوزه الگوی روابط جنسی طی دهه‌های پایانی قرن بیستم شکل گرفته است. طبق این صورت‌بندی، در قرن بیستم الگوی جدیدی از رابطه به نام «عشق سیال» میان زن و مرد به وجود آمد که روابط در آن صمیمانه، کوتاه‌مدت و اختیاری بود. ویژگی کوتاه‌مدت و اختیاری بودن را در ازدواج موقت نیز می‌توان یافت. آنچه را گیدنز با عنوان دوره سوم در الگوی رابطه زن و مرد معرفی می‌کند، زیگموند باومن در اثری به نام عشق سیال (۲۰۰۳) مطالعه کرده است. باومن معتقد است که در موقعیت سیال زندگی مدرن، شایع‌ترین، حادث‌ترین، حساس‌ترین و مسئله‌سازترین نمونه ناهمخوانی و چندگانگی روابط همان (روابط جیب بلوز) است که می‌توان در هنگام نیاز آن را شکوفا و بعد از ازدواج و رفع نیاز کاملاً در جیب خود پنهان کرد. ازدواج موقت در صورت تعدد روابط می‌تواند مصداقی از این روابط باشد. همچنین دغدغه فمینیسم بازنمایی جایگاه زنان در عرصه عمومی و عرصه خصوصی و نیز تلاش برای برابری زن و مرد در این عرصه‌هاست، برخی از فمینیست‌ها سلطه مردان بر زنان در خانواده را عامل فروودستی زنان می‌دانند. بنابراین یکی از مباحث مهم در بحث نظریات فمینیستی ازدواج و جایگاه آن در گرایش‌های مختلف این رویکرد است. فمینیسم لیبرال، خواهان برابری کامل زنان و مردان و برخورداری زنان از حقوق سیاسی و اجتماعی است. فمینیست‌های رادیکال/ انقلابی معتقدند نابرابری‌های جنسیتی محصول نظامی مقتدر و مردسالار و مهم‌ترین شکل نابرابری اجتماعی است. براساس قوانینی که بر ازدواج موقت/ صیغه محرمیت در ایران حاکم است، نابرابری حقوقی و اجتماعی در آن بسیار بیشتر از ازدواج دائم است و حقوق زنان در مواردی مانند نفقه، ارث، انحلال و فسخ تضييع می‌شود. همچنین اقتدار مالی و حقوقی به نفع مردان است و به همین دلیل فعالان حقوق زنان در ایران به شدت با صیغه محرمیت/ ازدواج موقت مخالفت می‌کنند. البته برخی فمینیست‌های پست مدرن نفس ازدواج را عاملی برای فروودستی نمی‌دانند، بلکه نوع تعریف از زن و مرد و کلیشه‌های جنسیتی را سبب ایجاد روابط نابرابر در مسائلی مانند ازدواج (ازدواج موقت/ صیغه محرمیت) می‌دانند. آنان بازتعریف زن و مرد بدون دیدگاه کلیشه‌ای جنسیتی و تشابه حقوق مردان و زنان را عاملی برای از بین بردن نابرابری در عرصه‌های مختلفی اجتماعی می‌دانند.

فصل سوم:

یافته‌های میدانی پژوهش

۳-۱. روش تحقیق

این پژوهش در چارچوب دیدگاه تفسیرگرایی و رویکرد روش‌شناختی کیفی با استفاده از روش نظریه زمینه‌ای در سه کلان‌شهر تهران، اصفهان و مشهد انجام شده است. اطلاعات و داده‌های پژوهش حاضر با استفاده از تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و عمیق (GT) جمع‌آوری شده است. به دلیل حساسیت فرهنگی و دینی موضوع پژوهش و دشواری دسترسی به نمونه‌ها، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. اشباع نظری پس از انجام ۱۰۰ مصاحبه به دست آمد و برای اطمینان بیشتر، مصاحبه‌های بیشتری صورت گرفت. پس از انجام ۲۱۶ نفر مصاحبه، درباره اشباع نظری و جامعیت پژوهش به اقناع رسیدیم. البته در این مسیر از نظارت و رهنمودهای متخصصان روش کیفی نیز بهره بردیم. از مجموع ۲۱۶ نفر مطالعه‌شده، ۳۵ درصد مرد و ۶۵ درصد زن بودند. همچنین به منظور غنی‌تر کردن مطالعه با کارشناسان مذهبی و فقیهان، کارشناسان حقوقی و وکلا و دفاتر ثبت ازدواج و طلاق نیز مصاحبه کردیم.

عکس ۴. کار میدانی در پژوهش صیغه محرمیت/ ازدواج موقت در مشهد. عکس از: کامیل احمدی

۲-۳. یافته‌های میدانی

از آنجا که ترسیم روابط مرد و زن در هر جامعه تابعی از هنجارهای مذهبی و حقوقی است، در ایران نیز این روابط بر این مبنا در قالب محرم و نامحرم قانونمند شده است. در میان خانواده‌های سنتی مذهبی رابطه‌ها از هنجارهایی تبعیت می‌کند که ممکن است قانون درباره برخی از این هنجارها سکوت اختیار کرده باشد.

یکی از هنجارهای مذهبی‌ای که از آن حرفی به میان نمی‌آید و بیشتر به صورت خصوصی بین دختران و پسران نوجوان به منظور کنترل رفتار جنسی و یا جوانان بالای ۱۸ سال به منظور آشنایی پیش از ازدواج صورت می‌گیرد، «صیغه محرمیت» است. مصاحبه با روحانیان، به ویژه در حرم رضوی نشان داد اتفاق نظر بر این است که صیغه محرمیت همان متعه است که هدف آن رسیدن طرفین به تفاهم و آشنایی بیشتر است.

روحانی مرد در حرم رضوی:

ما چیزی به اسم صیغه محرمیت نداریم اصلاً. همون عقده موقته که می‌تونن مدتش رو ببخشی و تبدیلش کنی به عقد دائم. تقریباً ۹۰ درصد آدم‌هایی که ازدواج می‌کنن، عقد موقت دارن.

بنابراین صیغه محرمیت نوعی از متعه یا ازدواج موقت است که با هدف ختم شدن به ازدواج دائم صورت می‌گیرد؛ اما این رفتار دینی بدون در نظر گرفتن ابعاد حقوقی آن می‌تواند به رفتاری خطرناک و آسیب‌زا تبدیل شود. در صیغه محرمیت اگر رابطه جنسی و ازاله بکارت صورت بگیرد و مرد به ازدواج دائم تمایل نداشته باشد، با پایان یافتن مدت صیغه محرمیت، زن به لحاظ اجتماعی، حقوقی و روانی متضرر می‌شود و از آنجا که این رفتار از لحاظ شرعی مجاز است، نمی‌توان آن را از جنبه حقوقی پیگیری کرد. در چنین وضعیتی دختران آسیب‌پذیرتر هستند.

نوعی دیگر از رفتار سنتی که در سبک زندگی برخی خانواده‌ها متشرع وجود دارد، جاری کردن صیغه محرمیت دختران و پسران نوجوان است. خانواده‌های سنتی به منظور کنترل رفتار جنسی و همچنین برای رهایی از فشارهای اجتماعی مانند نگاه نکوهش‌آمیز اطرافیان به حضور نوجوانان در اجتماعات مختلط، دختر یا پسر نوجوان خود را از طریق صیغه محرمیت به پسر یا دختر دیگری محرم می‌کنند. خانواده‌های که سیستم جامعه‌پذیری بسته دارند و تنها راه جلوگیری از مسائل جنسی را «به محرمیت درآوردن» فرزندانشان می‌دانند، معمولاً صیغه محرمیت را در سنین زیر ۱۸ سال جاری می‌کنند. گاهی این محرمیت با موافقت خود کودکان و نوجوانان که مزیت این کار را تأمین راحت‌تر نیازهای جنسی

خود می‌داند، مواجه می‌شود؛ اما در برخی موارد نیز با مخالف فرزند روبه‌رو می‌شود. این رفتار سنتی (صیغه محرمیت) در نهایت به ازدواج کودکان می‌انجامد.

نوجوان. ۲۲ ساله. ساکن مشهد. در ۱۲ سالگی به صیغه محرمیت همسرش درآمد است: آخه آدم تو این سن چی می‌فهمه؟! یه روز از مدرسه اومدم خونه، گفتن تو باید با این ازدواج کنی. دیگه هم مدرسه نرفتم. من می‌گم یه ذره پخته‌تر شی. اگه نه، زیون مرد روت درازه. هر چی می‌گه باید گوش کنی تا بچه‌ای.

نوجوان. ۱۶ ساله. ساکن تهران. در دوره صیغه محرمیت: خود خانواده پیشنهاد کردن. من خودم دوست داشتم ازدواج کنم. حالا بعداً درس رو هم می‌خونم ولی از پسره خوشم اومد.

وقتی دختران و پسران کودک و نوجوان در قالب صیغه محرمیت به عقد هم درمی‌آیند، مدتی به دلیل برقرار شدن رابطه جنسی یا به دلیل «به نام هم شدن» دختر و پسر در میان اطرافیان به صورت دائم ازدواج می‌کنند. بنابراین صیغه محرمیت، در قالبی شرعی، ازدواج کودکان را تسهیل می‌کند. کودکان و نوجوانان در این سن از بلوغ فکری، اقتصادی و اجتماعی ندارند و باید توسط خانواده‌ها کنترل و اداره شوند که این وضعیت منجر به بروز اختلافات و دعوا و برخی مشکلات خانوادگی می‌شود.

زن. ۱۹ ساله. ساکن مشهد. متأهل. صیغه محرمیت را در سن ۱۱ سالگی تجربه کرده است: ما خودمون مشکلی نداشتیم، ولی بزرگترها باعث می‌شدن دعوا کنیم. وقتی اومدم سر خونه خودم، چون سنم خیلی کم بود، حرف شوهرم رو خیلی گوش نمی‌کردم. بعد با نصیحت مامان اینا بهتر شدم.

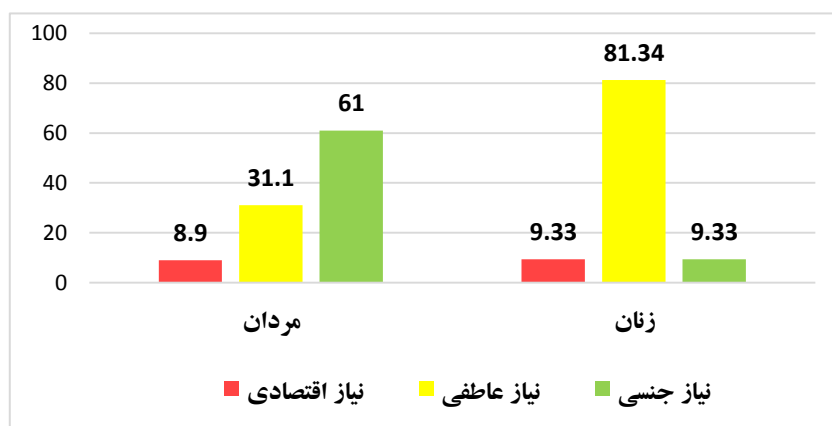
نوجوان. ۱۶ ساله. ساکن تهران. در دوره عقد: بارداری در دوره عقد بود. بارداری در دوره عقد بود. الان بچم ۷ ماهه ست. رابطه کامل داشتیم دیگه. بچه که به دنیا اومد، شاید درسم رو ادامه بدم. شوهرم گفته مشکلی نیست. الان مشکل اینه که خونه مادر شوهرم هستیم. هرچی بگن، باید بگیم چشم. شوهرم کار داره ولی چون سنش کمه، گفتن تا چند سال با اونا زندگی

ناتوانی در اداره منزل و مدیریت زندگی خانوادگی و مشکلات خاص زندگی زناشویی تنها پیامدهای صیغه محرمیت در سن کودکی نیستند. بارداری‌های ناخواسته و آسیب‌های جسمی و ترک تحصیل از بارزترین آثار صیغه محرمیت و ازدواج زودهنگام است که در مصاحبه‌ها به وضوح مشاهده می‌شد.

باید توجه داشت که پیامدهای گفته شده زمانی دامنگیر طرفین صیغه محرمیت می‌شود که صیغه محرمیت به ازدواج منتج شود. اما در صورتی که صیغه محرمیت به عقد دائم منتهی نشود، به مراتب آسیب‌های روانی و جسمی و اجتماعی بدتری

به بار می‌آورد. با وجود اینکه ارتباط دختر با جنس مخالف (اعم از جنسی و غیرجنسی) در زمان صیغه محرمیت در چارچوب سنتی و مذهبی است، خانواده‌های تمایلی به ازدواج با فردی که قبلاً به شخص دیگری محرم شده است، ندارند، به ویژه اگر باکرگی خود را از دست داده باشد. اینها در حالی است که قانون مدنی کشور ما درباره صیغه محرمیت و وضعیت متفاوت آن با متعه یا ازدواج موقت، سکوت کرده و تمام موارد قانونی مانند سن ازدواج، توارث، نفقه و انحلال را مانند ازدواج موقت در نظر گرفته است. با توجه به عواقب و آثار مترتب بر صیغه محرمیت کودکان این موضوع باید در قانون توجه سیاست‌گذاران کلان کشور قرار بگیرد. از آنجا که طبق قانون صیغه محرمیت شکلی از ازدواج موقت است، در ادامه در کنار صیغه محرمیت، ازدواج موقت و دلایل و پیامدهای آن نیز بررسی می‌شود.

براساس یافته‌های تحقیق، عوامل اقتصادی، روانی و جنسی از علت‌های اصلی و زمینه‌ای ازدواج موقت هستند. البته این دلایل در میان زنان و مردان متفاوت است. بیشترین دلیل گرایش مردان به ازدواج موقت، نیازهای جنسی است. نیازهای جنسی با ۶۱ درصد، نیازهای عاطفی با ۳۱/۱ درصد و نیازهای مادی با ۸/۹ درصد، اولویت اول تا سوم نیازهای جامعه آماری مردان هستند. اما مهم‌ترین عاملی که زنان را به ازدواج موقت وامی‌دارد، نیازهای عاطفی با ۸۱/۳۴ درصد است و نیازهای جنسی و مادی با ۹/۳۳ درصد از عوامل دوم و سوم تن دادن زنان به ازدواج موقت هستند.

نمودار شماره ۱. توزیع درصد فراوانی نیازهای پاسخگویان در تبیین ازدواج موقت

باتوجه به یافته‌های این پژوهش، نیاز عاطفی و اقتصادی در میان زنان و نیاز جنسی در میان مردان مهم‌ترین دلایل روی آوردن به ازدواج موقت است. همچنین تجربه احساس تنهایی و نداشتن شادمانی در میان زنان، و تجربه ازدواج ناموفق در گذشته، نارضایتی از همسر و نداشتن تفاهم، از دیگر عوامل ازدواج موقت مردان است.

زن. ۳۸ ساله. ساکن اصفهان. مطلقه. دارای تجربه ازدواج موقت:

«زن بیوه تنه‌است. از نظر اینکه تنه‌اییش رو پر کنه، دوست داره کسی باهاش باشه. از اون طرف خیلی محدودیت‌ها رو نداره، می‌دونی که چی می‌گم (اشاره به نداشتن پرده بکارت) راحت‌تری. والا گناه هم نیست.»

زن. ۳۷ ساله. ساکن تهران. مطلقه. دارای دو تجربه ازدواج موقت:

«خرج زندگی سنگینه، کمک می‌شه. بعد از اینکه صیغه اولش تموم شد، وضع مالی هم خیلی افتضاح شده بود. ولی الان با این آقا آکی شده. اون موقع نمی‌تونستم حتی برنج بگیرم؛ الان همه چی دارم. مرغ دارم و یخچال همیشه پره...»

براساس رویکرد سلسله‌مراتبی مازلو، نیازهای زیستی (سطح اولیه نیازها) و نیاز عاطفی (سطح سوم نیازها) از نیازهای اولیه انسانی هستند و تا زمانی که این نیازهای پایه‌ای ارضا نشوند، تعالی و خودشکوفایی محقق نخواهد شد. مردانی که نیازهای جنسی‌شان در چارچوب زندگی خانوادگی تأمین نمی‌شود، به ازدواج موقت گرایش دارند. دلایلی مانند تنوع‌طلبی مرد، بی‌علاقگی به همسر یا بیماری و مشکلات جنسی همسر و مشکلات و اختلافات خانوادگی می‌تواند مردان را به سمتی ببرد که نیازهای خود را در بیرون از خانه تأمین کنند که ازدواج موقت به دلیل سهولت دسترسی و نداشتن مسئولیت حقوقی و داشتن مشروعیت مذهبی، به راحتی این امکان را برای مردان فراهم می‌آورد. از سوی دیگر، زنانی که به دلیل فوت همسر یا طلاق، بیوه محسوب می‌شوند، به علت تنهایی و مشکلات عاطفی، نیازهای اقتصادی و ترس از تکرار تجربه‌های تلخ و ناموفق گذشته، با وجود آگاهی به قبح اجتماعی ازدواج موقت، برای رفع نیازهای خود، آن را بر ازدواج دائم ترجیح می‌دهد.

از عوامل مدخل‌گر در ازدواج موقت و صیغه محرمیت می‌توان به عوامل دینی، عوامل خانوادگی و نگرش جامعه اشاره کرد. نگرش خانوادگی به ازدواج موقت به ساختار خانواده بستگی دارد. در خانواده‌هایی با نگرش سنتی، ازدواج موقت به عنوان عاملی شرعی پذیرفته می‌شود و نوجوانان در سنین کم به صورت خصوصی به صیغه محرمیت درمی‌آیند.

همچنین براساس مصاحبه‌های تحقیق مشخص شد، در خانواده‌هایی که ازدواج موقت سابقه نداشته است، مردانی که تجربه ازدواج موقت داشتند، با نگرش منفی خانواده‌ها و پیامدهایی مانند «طرد از خانه» روبه‌رو شده بودند. اما در خانواده‌هایی که سابقه ازدواج موقت وجود داشته، دلیل روی آوردن مصاحبه‌شوندگان به ازدواج موقت، وجود سابقه این کار خانواده عنوان شده است.

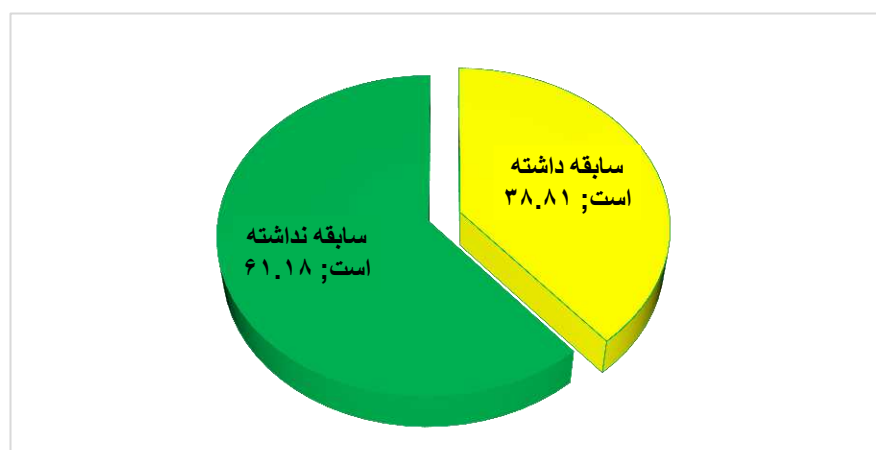
مرد. ۲۶ ساله. ساکن تهران. دارای یک همسر دائمی و تجربه ازدواج‌های موقت متعدد:

«بابام هم دوتا زن داشت. عموهام هم سر و گوششون می‌جنبید. کلاً توی خانواده این [رسم] هست. این طوری نبود که فقط من اولین نفر باشم. از اون‌ور داداشم هم یه زن طلاق داد سر همین صیغه و این داستانا.»

مرد. ۲۹ ساله. ساکن تهران. دارای سابقه صیغه‌های کوتاه مدت فراوان درباره برخورد خانواده‌اش پس از اطلاع از ازدواج موقت می‌گوید:

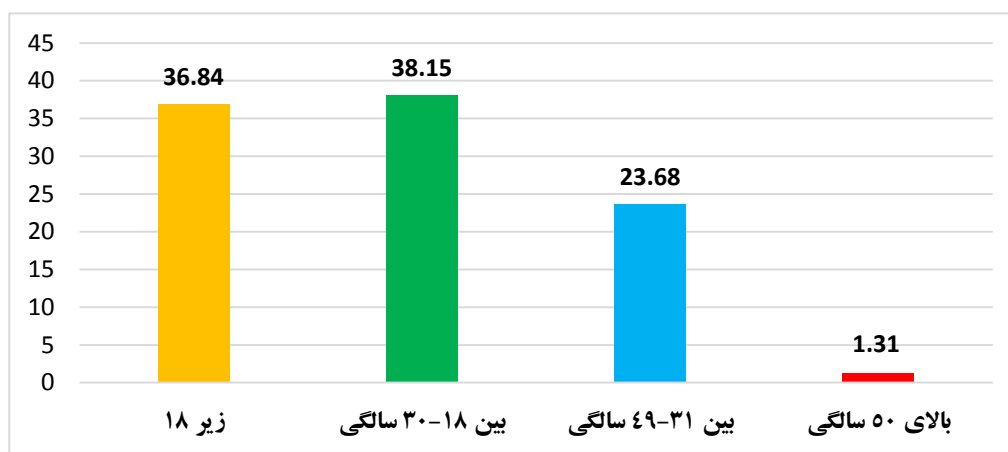
«دیگه بعد اینکه فهمیدن، بابام از خونه انداختم بیرون. الان که انجام. کلاً خوب نیست دیگه. ولی خب این روزا کی خوبه بری زندگی ت رو بکنی. الان خرجم رو از این سوپرمارکت می‌دم دیگه، خوبه.»

سابقه ازدواج موقت / صیغه محرمیت در خانواده یکی از عوامل اساسی در تداوم آن است. در برخی خانواده‌ها که لزوماً مذهبی نیستند، در صورتی که این رفتار در میان اعضای خانواده مشاهده شده باشد، به عنوان هنجاری پذیرفته شده در میان سایر اعضای خانواده تکرار می‌شود. براساس نظریه یادگیری اجتماعی، اعضای خانواده از طریق یادگیری و الگوبرداری این نوع رابطه زوجیت (ازدواج موقت / صیغه محرمیت)، بدون توجه به آثار و پیامدهایی که می‌تواند به دنبال داشته باشد، آن را به عنوان راهکاری برای تأمین نیازهای جنسی خود، منطقی و درست تلقی می‌کنند. در مصاحبه‌هایی که انجام شده بود، ۳۸/۸۱ درصد مصاحبه‌شوندگان در خانواده خود سابقه ازدواج موقت / صیغه محرمیت داشتند.

نمودار شماره ۲. توزیع درصد فراوانی پیشینه خانوادگی پاسخگویان در زمینه ازدواج موقت

در این پژوهش عشرت‌طلبی و تسهیل کودک‌همسری به عنوان پدیده محوری ازدواج موقت/ صیغه محرمیت شناسایی شد. همان‌طور که مشخص شد، ازدواج موقت را معمولاً مردان متمول، برای زندگی موازی و به دلیل تنوع‌طلبی و کامجویی بیشتر و رفع نیاز جنسی انجام می‌دهند. همچنین در خانواده‌های سنتی و مذهبی، صیغه محرمیت برای دختران و پسران نوجوان و کودکان به منظور تنظیم رفتار جنسی فرزندان‌شان به عنوان راهکار شرعی و قانونی انتخاب می‌شود. افزون بر اینها براساس مشاهدات میدانی و مصاحبه‌های مشخص شد، برخی از جوانان که گاه حتی استقلال مالی هم ندارند، به منظور رهایی از مشکلات قانونی ارتباط دختر و پسر نامحرم در محیط‌های عمومی جامعه ایران، ساده‌تر شدن تهیه مکان و رزرو هتل و... از صیغه استفاده می‌کنند، در حالی که اعتقادی به آن ندارند و الزامات آن مانند نگه داشتن عده را رعایت نمی‌کنند.

نمودار شماره ۳. توزیع درصد فراوانی سن پاسخگویان در زمان صیغه محرمیت و ازدواج موقت

یافته‌های کمی پژوهش حاکی از آن بود که ۳۶/۸۴ درصد از پاسخگویان زیر سن ۱۸ سالگی، ۳۸/۱۵ درصد از آنان در بازه سنی ۱۸ تا ۳۰ سالگی، ۲۳/۶۸ درصدشان در بازه سنی ۳۱ تا ۴۹ سالگی و ۱/۳۱ درصد از این افراد در سنین بالای ۵۰ سالگی ازدواج موقت را تجربه کرده بودند. این آمارها نشان می‌دهد درصد چشمگیری از صیغه‌های محرمیت و ازدواج‌های موقت زیر ۱۸ سال صورت گرفته و زمینه کودک‌همسری را تسهیل کرده‌اند. طبق ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی عقد نکاح دختر قبل از رسیدن به سن ۱۳ سال تمام و پسر قبل از رسیدن به سن ۱۵ سال تمام شمسی منوط به اذن ولی به شرط رعایت مصلحت با تشخیص دادگاه صالح است. اما در بسیاری از موارد، صیغه محرمیت که همان ازدواج موقت است و تفاوتی در بعد شرعی و قانونی با هم ندارد، حتی زیر سن قانونی جاری می‌شود.

براساس تحلیل دقیق مصاحبه‌ها، کنش راهبردی در ازدواج موقت بهره‌برداری از رابطه نابرابر اقتصادی، حقوقی و اجتماعی براساس توجیه قانونی و شرعی آن است. مفاد قوانین رسمی در ایران بر مبنای قوانین شرعی و مذهبی و فقه تشیع دوازده امامی است. براساس ماده ۱۰۷۵ قانون مدنی ازدواج موقت در قوانین ایران به رسمیت شناخته شده است.

مدت متعه به صورت موقت و معین می‌باشد (ماده ۱۰۷۶ قانون مدنی). همچنین در بحث توارث، قانون‌گذار، ارث را حق زن دائمی می‌داند و برای زن متعه ارث در نظر نمی‌گیرد (ماده ۹۴۰ قانون مدنی). براساس ماده ۱۱۱۳ زن متعه حق نفقه نیز ندارد و در انحلال نکاح متعه با انقضای مدت یا بذل مدت از سوی مرد و یا فوت و فسخ، نکاح به پایان می‌رسد. یعنی مانند ازدواج دائم طلاق وجود ندارد (ماده ۱۱۳۹ قانون مدنی). تمام این مواد قانونی حقوق زنان را در این رابطه زناشویی نادیده می‌گیرد. در توارث و در ابطال نکاح، زن هیچ حقی ندارد و یک رابطه نابرابر حقوقی، اقتصادی و اجتماعی بین آنها برقرار می‌شود که به نفع مردان و ضایع‌کننده حقوق زنان است. در این میان، سایت‌های مجازی و کانال‌های تلگرامی، هتل‌ها، تورهای مسافرتی از بازار اقتصادی ایجادشده پیرامون زنان صیغه‌ای که در پی کسب درآمد هستند، به عنوان راهی برای سودجویی و اقتصاد لذت استفاده می‌کنند و زنان را به عنوانی کالا خرید و فروش می‌کنند.

مرد. ۳۰ ساله. ساکن مشهد. متارکه کرده:

«تقریباً یکی دو ماه قبل یکی از دوستانم معرفی کرد و اومدم تو این سایت. اول فقط اومدم و کار نمی‌کردم و نمی‌رفتم تو سایت. یه بار اومدم دیدم ۷، ۸ تا پیام و بازدید دارم. اومدم نگاه کردم. یواش‌یواش سرگرم شدم. اومدم داخلش و شروع شد.»

توزیع نابرابر اقتدار در بحث اقتصاد و حقوق، از دیدگاه جامعه‌شناسانی مانند دارندروف قابل توجه است. اقتصاد ایران مردانه است. بنابراین زنان دارای شرایط خاص برای تأمین نیازهای اقتصادی خود، صیغه را انتخاب می‌کنند. از سوی دیگر در ساختار قانونی، اقتدار مردانه کاملاً مشهود است.

پیامدهای ازدواج موقت / صیغه محرمیت ابعاد متفاوتی دارد. براساس یافته‌های تحقیق، ازدواج زود هنگام کودکان، انگ خوردن، شک‌گرایی به ازدواج دائم، فروپاشی خانواده‌ها، خشونت علیه زنان و... پیامدهای این سبک از ازدواج است. زمانی که کودکان در سنین پایه به عقد هم درمی‌آیند، حتی با وجود آمادگی ذهنی کودک، تبعات خاصی مانند زایمان زودرس یا ترک تحصیل دامنگیر آنان می‌شود.

زن. ۱۶ ساله. ساکن تهران. در حین صیغه محرمیت است:

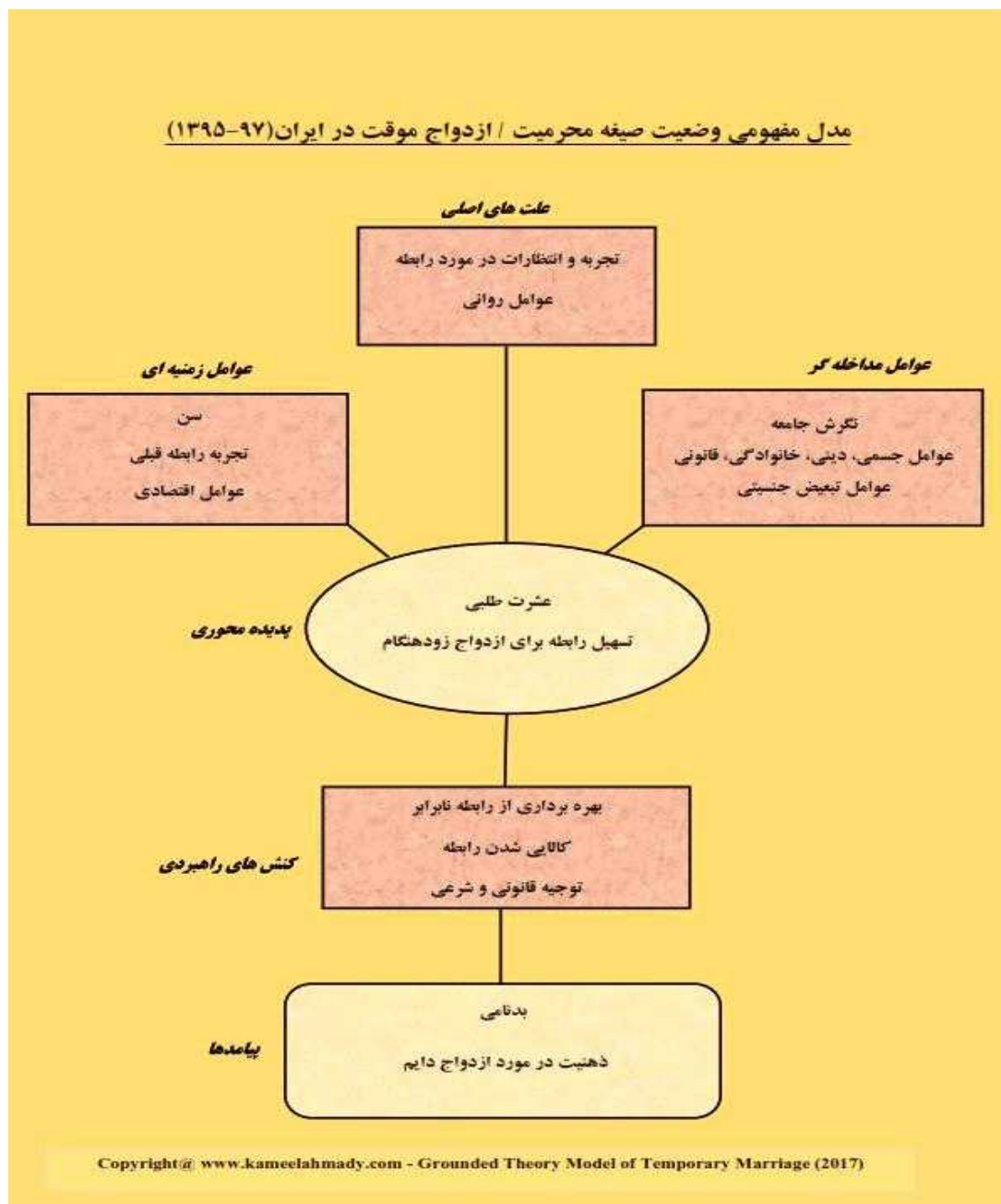
«خود خانواده پیشنهاد کردن. منم خودم دوست داشتم ازدواج کنم. حالا بعداً درس رو می‌خونم، ولی از پسر خوشم اومد.»

مرد. ۳۰ ساله. ساکن تهران. دارای تجارب متعدد صیغه‌های چندماهه:

«کلاً با ازدواج دائم مخالفم و نمی‌خوام که دیگه ازدواج دائم داشته باشم. من با هیچکس قرارداد نمی‌بندم و به خودشون هم این رو می‌گم. هههه (با خنده) اصلاً حالش رو ندارم.»

ازدواج موقت در عرف اجتماعی و فرهنگ عمومی جایگاهی ندارد و افرادی که آن را انجام می‌دهند، افرادی تنوع طلب و هوسران شناخته می‌شوند که بنای خانواده را تخریب می‌کنند و برچسب هرزگی می‌خورند. براساس نظریه برچسب و انگ اروین گافمن از آنجا که افراد می‌خواهند تصویر مطلوبی از خود در اجتماع به نمایش درآورند، حتی در صورتی که مورد خشونت و آزار قرار بگیرند، تمایل ندارند پیگیری قانونی کنند تا اجتماع به آنها انگ نزند. همچنین زمانی که ازدواج موقت بدون ثبت قانونی و به سهولت صورت می‌گیرد و نسبت به ازدواج دائم هزینه کمتری دارد، گرایش به ازدواج دائم کاهش می‌یابد و این بنیاد مهم و حیاتی جامعه به خطر می‌افتد.

براساس تحلیل دقیق مصاحبه‌ها و کدبندی مقولات و مفاهیم، مدلی تحلیلی از علل، پدیده محوری، کنش راهبردی و پیامدهای ازدواج موقت به دست آمد که به این شرح است:

فصل چهارم:

راهکارها

۱-۴. جمع‌بندی

ازدواج نهادی اجتماعی است که در لوای آن مرد و زن از طریق تعهدی قانونی، مذهبی و اخلاقی به عنوان زن و شوهر با هم زندگی می‌کنند. ازدواج نقش مهمی در عملکرد جامعه از طریق فراهم آوردن بستری برای ارضای نیازهای عاطفی، اقتصادی و روانی اعضای جامعه دارد. ازدواج و شیوه همسرگزینی همواره تابع ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی است. همچنانکه گفته شد در کشور جمهوری اسلامی ایران ازدواج، تابع فقه تشیع امامیه است و فقه نیز مبنای قواعد حقوقی است. براساس قواعد حقوقی و فقهی در ایران دو نوع ازدواج دائم و موقت (صیغه محرمیت) به رسمیت شناخته می‌شود که از لحاظ فقهی و حقوقی مشروعیت دارد. افرادی مانند مرتضی مطهری برای جلوگیری از رهبانیت جوانان یا جلوگیری از کمونیسم جنسی متعه را پیشنهاد داده‌اند. همچنین افرادی مانند اکبر هاشمی رفسنجانی، مصطفی پورمحمدی، قرائتی و سایر سیاست‌گذاران دینی و حکومتی در ایران بارها در رسانه‌ها و تریبون‌های رسمی و غیررسمی بر ضرورت ازدواج موقت به عنوان راهکاری اساسی برای حفظ عفت جامعه تأکید کرده‌اند. در مقابل، برخی فقیهان مانند آیت‌الله صانعی متعه را فقط به شرایط جنگ در صدر اسلام مربوط می‌دانند و در جامعه امروزی آن را یکی از عوامل انحطاط خانواده معرفی می‌کنند. همچنین فعالان حقوق زنان ازدواج موقت را عوامل بازتولید تبعیض‌های جنسیتی علیه زنان، نقض حقوق زنان، تزلزل بنیان خانواده و شیوع چندهمسری و بیماری‌های مقاربتی و رواج روسپیگری می‌دانند و با آن مخالفند.

صیغه محرمیت که از دیدگاه مذهبی و حقوقی با ازدواج موقت یکسان در نظر گرفته می‌شود، در بین دختران و پسران کودک و نوجوانان خانواده‌های مذهبی و سنتی اتفاق می‌افتد تا خانواده‌های از این طریق، رفتار جنسی فرزندان‌شان را کنترل کنند. همچنین برخی جوانان بالای ۱۸ سال در خانواده‌های سنتی و مذهبی به منظور آشنایی بیشتر قبل از ازدواج، صیغه محرمیت را برای خود شرعی و درست می‌دانند. ثبت ازدواج موقت یا همان صیغه، در صورت بارداری یا شرط ضمن عقد است که ماده ۲۱ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ ش. بر آن تأکید کرده است. با وجود تفاوت ماهیتی در صیغه محرمیت و ازدواج موقت، هیچ قانونی درباره صیغه محرمیت وجود ندارد. کارکرد مثبت صیغه محرمیت برای افراد بزرگسال بالای ۱۸ سال آشنایی بیشتر زوجین قبل از ازدواج است؛ اما برخی کارکردهای منفی آن مانند فشار اجتماعی بر دختر یا پسر برای ازدواج با همان شخص، می‌تواند عاملی برای فروپاشی خانواده در آینده باشد. از سوی دیگر اگر رابطه جنسی برقرار شود، تبعات منفی صیغه محرمیت برای زن بیشتر می‌شود و از آنجا که این ازدواج در هیچ مکانی ثبت قانونی و سیستمی نشده است و عقد براساس عرف و مراسم سنتی انجام گرفته است، مرد هیچگونه مسئولیت و تعهدی به این وضعیت ندارد. همچنین اگر صیغه محرمیت در دوران کودکی و نوجوانی باشد، به دلیل شرایط خاص سن بلوغ، رابطه جنسی نزدیک محتمل است که در بیشتر موارد به ازدواج و کودک‌همسری منجر می‌شود. از مهم‌ترین آثار این نوع ازدواج‌ها ترک تحصیل کودکان و نوجوانان، بارداری‌های ناخواسته و زود هنگام، بیمارهای روانی و جسمی

و کودک‌بیوگی است. بر این اساس، نگارنده با توجه به شرایط فرهنگی، مذهبی و حقوقی جامعه، راهکارهایی را ارائه می‌دهد که آسیب‌های این نوع ازدواج و صیغهٔ محرمیت کاهش یابد.

۲-۴. راهکارها

۱. قانون‌گذاری برای افزایش سن ازدواج موقت و صیغهٔ محرمیت به ۱۵ سالگی

مادهٔ ۱۰۴۱ قانون مدنی دربارهٔ سن قانونی ازدواج می‌گوید: «عقد نکاح دختر قبل از رسیدن به سن ۱۳ سال تمام شمسی و پسر قبل از رسیدن به سن ۱۵ سال تمام شمسی منوط به اذن ولی به شرط رعایت مصلحت با تشخیص دادگاه صالح است.» این قانون در خصوص ازدواج موقت هم صادق است. اما صیغهٔ محرمیت در سنین پایین‌تر از سن ذکرشده در قانون نیز صورت می‌گیرد؛ زیرا در چارچوبی مذهبی و خصوصی و بدون ثبت رسمی انجام می‌شود. از آنجا که تلاش فعالان سیاسی و اجتماعی به منظور اصلاح قانون ازدواج به سن ۱۵ سالگی برای دختران است، پیشنهاد می‌شود قانون سن صیغهٔ محرمیت و ازدواج موقت را هم به ۱۵ سال افزایش دهند.

۲. ثبت رسمی و قانونی صیغهٔ محرمیت / ازدواج موقت در دفاتر طلاق و ازدواج

در حال حاضر مادهٔ ۶۴۵ قانون مجازات اسلامی، ثبت نشدن نکاح دائم را برای زوج جرم محسوب می‌کند. همچنین براساس مادهٔ ۲۱ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱، در صورت بارداری و توافق طرفین، ازدواج موقت ثبت می‌شود. این در حالی است که برای صیغهٔ محرمیت، هیچ قانونی وضع نشده است. یعنی اگر ازدواج موقت و صیغهٔ محرمیت را که ماهیت متفاوتی دارند، یکسان بدانیم ازدواج کودکان و نوجوانان، فقط در صورت بارداری شدن آنها ثبت می‌شود! نگارنده که بدون داشتن دیدگاه جانبدارانه و صرفاً با رویکرد علمی به موضوعات پرداخته، معتقد است ثبت قانونی صیغهٔ محرمیت و ازدواج موقت سبب دسترسی به خدمات حقوقی اولیه و حفظ بیشتر حقوق طرفین در این رابطهٔ زوجیت می‌شود و در مقابل، ثبت نشدن آن باعث می‌شود بسیاری از حقوق زوجین به ویژه زنان نقض شود. خطبهٔ عقد موقت یا صیغهٔ محرمیت به نحوی است که به صورتی خصوصی نیز می‌توان آن را جاری کرد، بنابراین پیشنهاد می‌شود در دفاتر ثبت و حداقل با حضور دو شاهد جاری شود تا پیامدهای آن از لحاظ حقوقی، قابل پیگیری باشد.

۳. اجباری و رایگان کردن تحصیلات

در صیغهٔ محرمیتی که خانواده‌های سنتی و مذهبی بین کودکان و نوجوانان جاری می‌کنند، شرط نداشتن رابطهٔ جنسی یکی از اصول پذیرفته شده است. هرچند از نظر شرعی جایگاهی ندارد و رابطهٔ جنسی به محض محرمیت، مجاز است. نوجوانان و کودکانی که به عقد موقت هم درمی‌آیند در صورت بارداری و رابطهٔ جنسی بعد از مدتی به عقد دائم هم درمی‌آیند. از مهم‌ترین تبعات صیغهٔ محرمیت، بی‌علاقگی به تحصیل و ترک تحصیل است. نهادهای قانونی و آموزش و

پرورش با الزامی کردن تحصیل اجباری تا سن ۱۸ سالگی و مقطع دیپلم و در عین حال با آموزش‌هایی که در مدارس به دانش‌آموزان و خانواده‌ها می‌دهند می‌توانند صیغهٔ محرمیت و ازدواج زودهنگام را به تعویق بیندازند.

۴. ارائهٔ مشاوره‌های حقوقی و بهداشتی در صیغهٔ محرمیت / ازدواج موقت

یافته‌های تحقیق حاکی از آن بود که اطلاعات حقوقی افرادی که تجربهٔ ازدواج موقت داشتند، بسیار اندک بود و این موضوع، زنان را با مشکلات مانند ترک زوجه پیش از پایان مدت صیغه بدون بذل مدت روبه‌رو می‌کند. اما اگر ازدواج موقت در دفاتر ثبت شود، مشاوره‌های حقوقی نیز ارائه شود و طرفین از حقوق خود در ازدواج موقت کاملاً آگاه می‌شوند و زمینهٔ نقض حقوق افراد محدودتر می‌شود. نکتهٔ دیگر این است که ازدواج موقت شرطی مانند نگه داشتن عده دارد. یعنی زن باید منتظر بماند تا مدت عده تمام شود و بعد از آن به صیغهٔ دیگری دربیاید. اما در حال حاضر شاهد انواعی از ازدواج‌های موقت هستیم که مردان متمول، زنان خواهان متعه را بدون نگه داشتن عده، بارها صیغه می‌کنند و این سنت به نوعی منبع درآمد برای زنان و تفریح برای مردان هوسران تبدیل شده است. در اینجا بارداری‌های ناخواسته، سقط جنین، بیماری‌های مقاربتی به وجود می‌آید که ناشی از ناآگاهی به مسائل بهداشت جنسی است. بنابراین زوجینی که ازدواج موقت / صیغهٔ محرمیت می‌کنند باید به مراکز بهداشتی مراجعه کرده و از اصول پیشگیری و بهداشت جنسی آگاهی یابند و برای زنان و مردانی که سابقهٔ ازدواج موقت دارند کارت سلامت صادر شود.

۵. مشروط کردن و محدودیت قانونی صیغه / ازدواج موقت

از آنجا که براساس یافته‌های تحقیق عموماً ازدواج موقت به عنوان راهکاری برای ارضای تنوع‌طلبی مردان و راهی برای استفادهٔ ابزاری از زنان بوده است؛ مردان متأهل برای ارضای تنوع‌طلبی خود به سمت ازدواج موقت می‌روند. پیشنهاد می‌شود ازدواج موقت نیز منوط به رضایت همسران شود. این مشروط کردن قانونی موجب جلوگیری از سوءاستفادهٔ شرعی از این قانون می‌شود. از سوی دیگر ازدواج‌های موقت از منظر زمانی به کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت تقسیم می‌شوند. پیشنهاد می‌شود زمان ازدواج موقت به صورت قانونی، میان‌مدت در نظر گرفته شود و در صورت تمایل تمدید شود. چون در حالت کوتاه‌مدت نوعی ترویج روسپیگری و بی‌بندوباری است و در حالت بلندمدت در صورت نبود تفاهم، برای زنان که حق فسخ ندارند، آزاردهنده می‌شود.

۶. قانون‌گذاری در زمینهٔ نفقه و حق انحلال به نفع زنان در ازدواج موقت

از آنجا که در ازدواج موقت نوعی نابرابری حقوقی و قانونی وجود دارد و زنان در ازدواج موقت نسبت به ازدواج دائم با نابرابری‌های بیشتری مواجهند، پیشنهاد می‌شود قوانینی تدوین و تنظیم شود که زنان در ازدواج موقت از حق نفقه برخوردار شوند؛ زیرا یافته‌های تحقیق نشان داد که زنان زیادی به منظور رفع نیازهای مادی به ازدواج موقت تمکین می‌کنند؛ در حالی که قانون، نفقه را در ازدواج موقت حق زنان نمی‌داند. همچنین حق فسخ و انحلال نیز باید مانند

ازدواج دائم در صورت عسر و حرج به زنان داده شود تا در مواردی که زنان آسیب یا خشونت می‌بینند و ادامه زندگی با زوج را برای خود ناممکن می‌دانند، بتوانند یکطرفه ازدواج موقت را فسخ کنند.

۷) بهبود شرایط اقتصادی، فرصت اشتغال و کارآفرینی

در تحلیل مصاحبه‌ها، موارد متعددی از زنان و مردانی که تجربه ازدواج موقت داشتند، نداشتن شغل و شرایط اقتصادی ضعیف را دلیل تن دادن به ازدواج موقت خود عنوان کردند. علاوه بر این، در ساختار جامعه ایرانی نرخ مشارکت اقتصادی زنان کمتر است و این وضعیت، فقر و شرایط بد اقتصادی زنان را تقویت می‌کند. بنابراین پیشنهاد می‌شود نهادهایی مانند وزارت کار و تعاون، شهرداری‌ها، وزارت صنعت و معدن و... با فراهم آوردن فرصت‌های شغلی و از طریق کارآفرینی اشتغال‌زایی کنند تا شرایط اقتصادی جوانان برای ازدواج دائم فراهم شود و از سوی دیگر نرخ مشارکت اقتصادی زنان به ویژه زنان خودسرپرست افزایش یابد تا از تمکین به ازدواج موقت به دلیل فقر اقتصادی و بیکاری منصرف شوند.

۷. نقش روحانیان به عنوان عامل تغییر شکلی ازدواج موقت در ایران

روحانیان به عنوان یکی از مهم‌ترین عاملان تغییر اجتماعی در ایران می‌توانند با صدور فتوای شرعی و تشریح فلسفه واقعی ازدواج موقت/ صیغه محرمیت، آسیب‌های این نوع رابطه را کاهش دهند. ازدواج موقت/ صیغه محرمیت که به منظور جلوگیری از فحشا و انحطاط اخلاقی تدوین شده است؛ اما در جامعه امروزی به دلایل مختلف از جمله سکوت قانون، ازدواج موقت/ صیغه محرمیت که به صورت خصوصی بدون ثبت انجام می‌شود پیامدهایی مانند تولد فرزندان ناخواسته، سقط جنین به صورت غیرقانونی و غیربهداشتی، شیوع روسپیگری، تسهیل کودک‌همسری، تزلزل بنیاد خانواده و... را به دنبال داشته است. بنابراین شکل و ظاهر ازدواج موقت از ماهیت و اهداف آن فاصله گرفته است. از این رو فتوای شرعی روحانیان مبنی بر ثبت رسمی ازدواج موقت در سنین بالاتر از ۱۵ سال در دفاتر قانونی ثبت ازدواج و طلاق از مهم‌ترین عامل‌های به حداقل رساندن پیامدهای منفی ازدواج موقت/ صیغه محرمیت است.

۸) بستر سازی فرهنگی و اجتماعی از طریق رسانه‌های جمعی و سازمان‌های مردم‌نهاد

آگاهی‌رسانی و آموزش یکی از مؤثرترین عوامل در زمینه جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی است. رسانه‌های جمعی مانند رسانه ملی، خبرگزاری‌ها، مجلات و به ویژه شبکه‌های اجتماعی مجازی از طریق بازنمایی آسیب‌های صیغه محرمیت/ ازدواج موقت بدون ثبت قانونی و همچنین اطلاع‌رسانی شرایط حقوقی حاکم بر ازدواج موقت/ صیغه محرمیت می‌توانند پیامدهای منفی ازدواج موقت/ صیغه محرمیت را کاهش دهند. همچنین سازمان‌های مردم‌نهاد مانند انجمن‌های حمایت از حقوق کودکان و زنان می‌توانند در زمینه آگاهی‌بخشی و آموزش خانواده‌ها نقش پررنگی داشته باشند که البته این کار مستلزم همکاری نهادهای دولتی است. از سوی دیگر، در سال‌های اخیر سینماگران و سلبریتی‌ها

نیز در امور اجتماعی نقش پررنگی داشته‌اند. پوران درخشنده، هدیه تهرانی، میترا حجار و رضا کیانیان و سایر بازیگران در مواردی مانند حفظ آزار جنسی کودکان و محیط زیست توانسته‌اند از طریق فیلم‌سازی، صفحات مجازی (اینستاگرام و توئیتر) در زمینه آگاهی‌بخشی و اطلاع‌رسانی اقدامات مؤثری انجام دهند. در این حوزه، هنرمندان با تولیدات هنری و فعالیت‌های اجتماعی با موضوعیت صیغه محرمیت / ازدواج موقت در سازمان‌های مردم‌نهاد و شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند در کاهش برخی پیامدهای منفی ازدواج موقت / صیغه محرمیت نقش پررنگ‌تری داشته باشند.

Kameel Ahmady

A house on the water

در جامعه ایران دیدگاه متناقضی درباره ازدواج موقت وجود دارد. موافقان، ازدواج موقت را عاملی برای جلوگیری از فحشا و فحشا و انحطاط اخلاقی جامعه می‌دانند؛ در حالی که مخالفان، ازدواج موقت را راهی برای هوسرانی و عشرت‌طلبی مردان و نقض حقوق زنان و کودکان تلقی می‌کنند. از سوی دیگر بخش مذهبی و سنتی جامعه ایران، نکاح موقت را در قالب میغه محرمیت پذیرفته و به آن پایبند است. در فقه و قانون رسمی کشور، ازدواج موقت و میغه محرمیت با وجود ماهیت متفاوت آنها یکسان در نظر گرفته شده است و تا امروز به این موضوع به عنوان امری مجزا و مستقل توجه نشده است. ابهام قانونی و مذهبی درباره ازدواج موقت/ میغه محرمیت، بدون در نظر گرفتن شرایط اجتماعی ایران به پیامدهای ناخوشایندی مانند کودک‌همسری، ترک تحصیل کودکان و نوجوانان، نقض حقوق زنان و آسیب‌های جسمی و روانی به ویژه برای دختران و زنان انجامیده است. بازنگری در قوانین مربوط به ازدواج موقت/ میغه محرمیت با در نظر گرفتن مقتضیات اجتماعی می‌تواند راهکاری اساسی برای به حداقل رساندن پیامدهای منفی آن باشد.

